

letnik VIII / št. 1 / december 2025

PO MOČ

BREZPLAČNIK

časopis študentov_k socialnega dela

PoMoč, letnik 8, številka 1, november 2025, ki izhaja občasno

Uredniški odbor

Gašper KASTELIC, Maja HRIBERNIK MLINAR, Luka MARETIĆ

Odgovorna urednika

Gašper KASTELIC, Maja HRIBERNIK MLINAR

Člani delovne skupine

Ema ŠAVLI, Gašper KASTELIC, Lucija MARKOVIĆ, Maja HRIBERNIK MLINAR, Marko TOZON MURŠEC, Pija Lucija KRALJ, Sara HORVAT, Špela KOVIČ, Urban ČIVRE, Urša STONY

Lektura

Gašper KASTELIC, Maja HRIBERNIK MLINAR, Čarna KONESTABO PERGAR

Oblikovanje

Alja KRKLEC

Naslovnica in ilustracije

Maja HRIBERNIK MLINAR

Tisk in naklada

Grafika Soča d. o. o.

Nova Gorica

500 izvodov

Izid

november 2025

ISSN 2385-9857

eISSN 2385-9865

Založnik

Študentski svet Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, Topniška ulica 31, 1000 Ljubljana

Javna financerja

Študentski svet Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, Topniška ulica 31, 1000 Ljubljana
in Študentski svet Univerze v Ljubljani, Kongresni trg 12, 1000 Ljubljana.

KAZALO VSEBINE:

NEKAJ KOT UVODNIK, OZIROMA NAMESTO NJEGA	5
MED RAZMISLEKOM IN UPOROM	6
Socialno delo – grešni kozel za sistemske nepravilnosti	6
Ali socialno delo res živi samo še v pravljici in med platnicami učbenikov?	10
7. oktober	18
V STIKU	21
Miza brez pravil: Ko se inkluzija ne načrtuje, ampak živi	21
Telesni stik z otroki v kriznem centru	22
Iz stiske v moč: pogovor o duševnem zdravju	26
Lačna miru, sita utrujenosti.....	29
Alkohol mi je vzel mladost	34
PROFESORICA OSEBNO: IRENA ŠUMI.....	36
Irena ŠUMI: Socialno delo kot pot žlahtnega humanizma	36
UMETNIŠKI KOTIČEK.....	42
Črv ljubosumja.....	42
Obljuba sončnega vzhoda	42
Ples s sencami	42
Razbita tišina	43
Umetnost.....	43
We're all haunted in one way or another.....	44
Night mode	44
Standing in the ruins	44
Your face.....	45
Toleranca.....	45
Pridiga o bratstvu	46
VIRI FOTOGRAFIJ.....	47

Študentsko revijo PoMoč pripravlja Delovna skupina za časopis Fakultete za socialno delo.

Časopis je še zaenkrat nestalnik.

Članki izražajo stališče avtorjev_ic in ne nujno tudi stališča uredništva PoMoč.

Vse pravice so pridržane, vsak ponatis dela ali celota brez pisnega dovoljenja uredništva ni dovoljena.

BREZPLAČNIK

NEKAJ KOT UVODNIK, OZIROMA NAMESTO NJEGA

Ali na kratko: besedičenje urednika, ker se pač tako spodobi

*V študijskem letu 2024/25 je med študenti_kami na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani vzniknila ideja: »Kaj pa, če bi mi spet na neki način obudili revijo **PoMoč**?«*

*Zakaj pa ne, sem si takrat rekel ... In sedaj je tukaj. Mogoče jo držiš v rokah, mogoče jo bereš na kakšni elektronski napravi, ampak dejstvo je, da smo v letu 2025 po štirih letih spet izdali tiskano in elektronsko verzijo študentskega časopisa **PoMoč**.*

*Obuditev revije ni bila le želja po nadaljevanju tradicije, ampak predvsem potreba po prostoru, kjer lahko študenti_ke svobodno izrazimo svoja razmišljanja, izkušnje in poglede na svet socialnega dela in tudi konec koncev življenje nasploh. **PoMoč** je namenjena dialogu, kritičnemu razmisleku in ustvarjalnosti. Je prostor, kjer se srečata teorija in praksa, realnost stroke in igrivost mladosti.*

Na teh straneh boste našli prispevke, ki so si zelo različni – po temi, tonu in pristopu. Nekateri so bolj osebni, drugi raziskovalni ali družbeno kritični. A vsem je skupno to, da odražajo glas študentov_k socialnega dela – naš glas.

*Revija je nastala v celoti v študentski režiji – od prve ideje do zadnje vejice. Zato iskrena hvala vsem, ki ste sodelovali_e pri njenem nastanku, prispevali_e svoje članke, ideje, popravke, predvsem pa energijo in čas. Brez vas **PoMoč** ne bi ponovno prišla k svojim močem!*

Obenem pa se že vnaprej opravičujem za kakšno slovnično ali pravopisno napako, ki se je morda izmuznila našim (včasih rahlo utrujenim) očem. Trudili_e smo se po svojih najboljših močeh, a verjemite: iskren namen in dobra volja sta vedno stala pred vejicami in pikami.

In hvala tudi tebi, bralec_ka, da si z nami. Upam, da te bo branje spodbudilo k razmišljanju, pogovoru ali morda celo k pisanju za naslednjo številko.

*Dobrodošel_la nazaj med strani **PoMoč**-i!*

Gašper Kastelic
odgovorni urednik revije **PoMoč**

MED RAZMISLEKOM IN UPOROM

Socialno delo – grešni kozel za sistemske nepravilnosti

■ Urban ČIVRE

Odkar sem se odločil za socialno delo kot svoj poklic, sem od nekdanj priča komentarjem o svojem bodočem poklicu. Velik del komentarjev je negativnih, kjer se ljudje ne zadržijo, da izrazijo svoje negativno mnenje do poklica socialnega dela. Parkrat sem dobil »nasvet«, tudi od svoje družine, da naj bom en izmed »ta dobrih« socialnih delavcev, češ, ne takšen kot tiste socialne delavke, ki samo ždijo v pisarni ter podpisujejo pozitivno odobrene vloge. Nekateri so izražali nejevoljo, da socialni delavci tako ali tako nič ne delajo in samo prejemajo plačo iz davkoplačevalskega denarja. Opazil sem, da so se negativni komentarji vrstili še posebej za tem, ko sem pričel s svojo prakso na centru za socialno delo. Mednje sodijo pripombe, da strokovni delavci na CSD ne dosežejo kaj veliko, da večinoma služijo samim sebi in da je sodelovanje z njimi neprijetno. Nejevoljo so večkrat izražali uporabniki na učni bazi, kjer jih je nekaj (sicer manjšina) izrazilo dvom nad odločitvami strokovnih delavcev. Skrhan odnos opažam tudi med fakulteto in CSD, kjer so strokovne delavke večkrat izražale, da se na centre meče slaba luč in se jih mnogo počuti osebno prizadete. Za študenta zna to biti težko, še posebej, če ima pozitivne izkušnje od obeh institucij.

Dejstvo je, da ima vsak poklic delavce, ki svojega dela ne opravljajo na strokovni način. Kar mi je zanimivo je to, da nihče ne reče študentu medicine ali prava, naj bo en izmed »ta dobrih« zdravnikov oziroma pravnikov, za socialno delo je pa tako mnenje videno kot nekaj družbeno sprejemljivega. Rad bi raziskal, kakšna je dejanska javna slika socialnih delavcev. Rad bi ponazoril, da je negativno mnenje o socialnih delavcih napačno, še posebej o brezdelju strokovnih delavcev, saj ne izkazuje dejanskega stanja na terenu, kjer je mnogo ljudi odvisnih od poklica socialnega dela. S strokovno literaturo in osebnim izkušnjami bom skušal dokazati, da je socialno delo poklic, ki je velikokrat spregledan in neupravičeno kritiziran.

Sprva je pomembno omeniti, kako nizko profesionalno vrednost ima socialno delo v primerjavi z ostalimi poklici. To se opazi tudi pri socialnih delavcih samih, ki glede na študije izražajo nizko verjetnost v svoje premike, v javne institucije in vpliv, ki ga socialni delavci imajo na uporabnike. Raziskava, izvedena v Latviji (Vilka in Baha, 2018) dokazuje, da imajo tamkajšnji socialni delavci majhno upanje v to, da vplivajo na izide posameznikov, ki se na njih obrnejo za pomoč. 68 % opisuje, da imajo le včasih vpliv, da spremenijo socialni izid uporabnikov. Kar 68 % se strinja z dejstvom, da bi razmišljali o spremembi svojega poklica. Samo 4 % udeležencev v raziskavi bi socialno delo kot službo zagotovo predlagali svojim otrokom. Latvija je država, kjer se je socialno delo začelo uvajati komaj v 90-ih letih 20. stoletja, zato je smiselno pregledati, kako se počutijo socialni delavci v drugih državah glede svoje vrednosti na področju pomoči uporabnikom in sodelovanja z drugimi strokovnjaki na področju dela z ljudmi. Če pogledamo Veliko Britanijo, državo ki ima dolgoletno tradicijo socialnega dela, je situacija podobna. Socialni delavci poročajo o slabih delovnih razmerah, stresu na delovnem mestu in utapljanju pod preveliko administrativno težo nalog, ki jih dobivajo. Raziskava (Ravalier, Wainwright in Smyth, 2021) poroča o tem, da je socialno delo poklic, ki spada v najvišjih 25 % delovnih mest, ki izražajo negativne zdravstvene posledice zaradi stresnega delovnega okolja. 61 % delavcev pa izraža željo, da bi v naslednjem letu in pol zapustili svoje delovno mesto. To nakazuje na dejstvo, da so socialni delavci žrtev slabega »ugleda« poklica na različnih predelih sveta, ne glede na razvitost in uveljavljenost stroke.

Negativen vpliv na »ugled« socialnega dela in na centre za socialno delo imajo mediji, ki pa dotične institucije velikokrat prikazujejo v negativni luči. Po pregledu glavnih slovenskih medijev ugotavljam, da vsi prikazujejo centre za socialno delo na senzacionalističen in negativen način:

- Slovenske novice so v zadnjih desetih člankih o CSD osemkrat omenjale institucijo v povezavi z odvzemom otroka, nepravilnostmi zaposlenih v postopkih in vprašanjih o namestitvah otrok zunaj družine (Center za socialno delo, b.d.).
- Od osmih člankov v letih 2023/2024, kjer je N1 omenjal CSD, jih je bilo šest negativnih, kjer bi naj strokovni delavci zamolčali informacije uporabnikom, naj ne bi reagirali pravilno v določenih postopkih (CSD, b.d.).
- Na spletnem mestu SiolNET je približna polovica člankov v zadnjih dveh letih o tem, kako CSD naj ne bi pravilno ukrepal v postopkih (Center za socialno delo, b.d.).

Po krajšem pregledu je jasno, da so centri za socialno delo pogosta tarča medijev, ki pišejo članke za to, da bi se ljudje na njih odzvali. Ne zanikam dejstva, da strokovni delavci, zaposleni na CSD, reagirajo napačno, zaradi česar morajo slediti jasne posledice. Zdi se mi napačno, da se pa ne pogovarjamo o zgodbah uspeha na centrih, ki so dnevne, ampak vedno znova preslišane. Nekateri se zavedajo moči, ki jo prinašajo mediji na področju izpostavljanja negativnih strani centrov in to tudi uporabljajo v pogovoru s strokovnimi delavci.

Socialni delavci imajo negativne občutke o svoji stroki, oziroma o tem, kako jih okolica dojema. Gorjup (2017) zapisuje, da dojemajo svoje delo kot nemočno, nezmožno sistemskih sprememb situacij posameznikov, hkrati pa so razpeti med ukrepi, s katerimi želijo pomagati ljudem in izhajati iz tega, da so oni, uporabniki, strokovnjaki za svoje življenje. Esej govori o tem, da mediji res poročajo samo negativne zgodbe o socialnih delavcih in jih predstavlja kot nekompetentne, nezmožne opravljanja svojega dela in dobičkoljubne, saj naj ne bi ukrepali dovolj hitro, da bi preprečili nastajanje neugodnih situacij. Dejstvo je, da je nujno, da strokovnjaki sodelujejo med seboj, se obveščajo in sprejemajo odločitve, ki so pozitivne za uporabnike. Gorjup (2017) poroča o tem, da se ob slabi javni podobi socialnega dela počuti negativno, saj dvomi v svoje sposobnosti, pa čeprav ve, da naredi vse, da bi lahko dosegla blaginjo za svoje uporabnike.

Socialni delavci na CSD imajo visoko stopnjo nezadovoljstva nad svojim delom ter visoko stopnjo izgorelosti, kar je popolnoma drugače od javne percepcije poklica. Kakšno leto nazaj sem se pogovarjal z nekom, ki je izrazil

mnenje, da socialni delavci ne delajo nič, sedijo v pisarni, za povrh vsega pa naj bi imeli še dobre plače. Podobno zgodbo sem slišal od znanca, ki je ponazarjal, da CSD služi samemu sebi, kjer strokovni delavci ne opravljajo napornega dela. Predpostavljam, da je socialno delo eno izmed najtežjih poklicev za duševno zdravje zaposlenih, saj so zgodbe uporabnikov mnogokrat čustveno zahtevne in potrebujejo visoko stopnjo zrelosti in trdnosti, da lahko zaposlena oseba pomaga pri skupnem iskanju ciljev. V času opravljanja svoje prakse na CSD Ljubljana, enota Moste-Polje, so bili tedni, ko je strokovna delavka po trikrat na dan poslušala hude zgodbe o nasilju. Le-te so seveda najhujše za uporabnike, ki zgodbe doživljajo, vendar vseeno negativno vplivajo na strokovne delavce, ki služijo kot opora uporabnikom. Študije potrjujejo mojo tezo: na CSD Pomurje je izgorelost prisotna med 36,4 % zaposlenih, tistih, ki tvegajo izgorelost je pa še dodatnih 23 %. Največ zaposlenih spada v prvo stopnjo izgorelosti, kjer je prisotna izčrpanost. To izkazuje sistematsko in kronično izčrpanost strokovnih delavcev zaradi težavnih nalog, s katerimi se soočajo. Po mnenju anketiranih in avtorja pa tudi zaradi administrativne preobremenitve, s katero se na Centrih zaposleni ukvarjajo (Rautar, 2022). Sam menim, da je delo socialnega delavca lahko zelo nevhvaležno, vendar ne zaradi uporabnikov, s katerimi sodelujemo. Z njimi sem imel v večini pozitivne izkušnje, njihovi primeri znajo biti naporni, zahtevni in včasih pride do konfliktov. Argumentiral bi, da v večini socialnim delavcem na CSD, kljub težavnosti dela, ni težko sodelovati z uporabniki, saj je bila pomoč uporabnikom namen mnogih, kar jih je tudi usmerjalo pri izbiri poklica. Najhujše mi je, ko se pogovarjam z ljudmi, ki ne razumejo, kaj so naloge socialnega delavca, kako težko in naporno zna biti delo, in se kljub temu odločijo, da bodo poklic blatili in širili informacije, ki so nepravilne.

Ogromen razlog, zakaj imajo socialni delavci v javnosti slab glas, je tudi neposredna povezava z diskriminiranimi skupinami v družbi. Omenjene skupine, bodisi Romi, LGBTQ+ skupine, revni, ljudje z ovirami, ljudje s težavami v duševnem zdravju itd., so v družbi spregledane, ko pa se te skupine vzame pod drobnogled, je pa to navadno v negativni luči. Sama beseda blaginja oz. »sociala«, ima negativno konotacijo po celotnem svetu. Keep (2023) poroča o podobnem fenomenu v Združenih državah Amerike, kjer je prejemanje socialne pomoči povezano z mišljenjem, ki stigmatizira določene skupine ljudi. V ZDA so

to temnopolti Američani, ki pravzaprav niso med najvišjimi prejemniki socialne pomoči glede na raso. To je seveda povezano z dolgo zgodovino, ki jo ima ZDA s sistemsko diskriminacijo temnopoltih ljudi, vendar se lahko naredi paralela tudi v slovenskem okolju. Romi so pri nas ena izmed najbolj diskriminiranih skupin, do katerih ima večinska populacija sumničavo mnenje. Mednje, na žalost, spadajo tudi nekateri strokovni delavci, ki zagovarjajo dejstvo, da nekateri izkoriščajo denarno socialno pomoč. Ob pregledu različnih javnih forumov je jasno, da ima preostala populacija podobno mnenje, ki je samo še bolj ekstremno. Ob pregledu foruma SLOTECH (Denarna socialna pomoč – izkoriščanje, 2021), se profili pogovarjajo že skoraj o »epidemiji« izkoriščevalcev socialnih transferjev, kjer so seveda omenjeni Romi. Nekdo piše o tem, da CSD deluje kot korporacija, ki služi od tega, da ljudje dolgotrajno ostajajo na socialnih transferjih:

»Sociala je velik biznis. Imamo ljudi ki so zaposleni v tej industriji in za njih je bolje če jih je čim več včlanjenih v klub ne dela: več strank, več ljudi da jim streže, izobraževalni seminarji, svetovanje, papirologija... več denarja dobijo od države.

Tako da se ne sekiraj če si zdrav in ne delaš. Dokler srednjemu razredu držimo pištolo na glavo da morajo vse to financirati, si lahko čisto mirne volje.«

(Denarna socialna pomoč – izkoriščanje, 2021).

Tako mnenje je seveda popolnoma daleč od resnice, vendar izkazuje popularno mnenje med slovensko populacijo, ki stigmatizira najranljivejše v naši družbi. V primeru, da se ugotovi kršitev, se mora denarna socialna pomoč ali drug transfer iz javnih sredstev vrniti. Strinjam se z mnenjem doc. dr. Dragoša v enakem članku (Mlakar, 2023), ki pravi, da se je stigma o kršitvi denarne socialne pomoči pojavila od zgoraj, od politikov ter ministrov, ki bi kvečjemu morali zagovarjati najšibkejše. Študije podpirajo tezo, da je prekrškov pravic iz javnih sredstev malo. Keep (2023) citira študijo iz leta 2018, ki je v ZDA pregledala kršitve programa SNAP, ki družinam omogoča prejemanje hrane. Za vsakih 10.000 dolarjev, plačanih iz javnih sredstev, je bilo le enajst dolarjev določenih za kršitev. Če damo to v perspektivo, je IRS (Ameriška agencija za

davke) poročala, da za vsakih šest dolarjev davčne dajatve, en dolar ni plačan oziroma, je utajen. Ne glede na jasna dejstva, ki dokazujejo, da zloraba javnih sredstev ni niti malo pogosta, se je to mnenje ustalilo med splošno populacijo in razširilo po svetu. S tem so najbolj na udaru ravno prejemniki denarne socialne pomoči, medtem ko so socialni delavci videni kot tisti, ki omogočajo, da oseba izkorišča denar iz javnih sredstev. Tako so primarno stigmatizirani najrevnejši v družbi, posredno pa tudi socialni delavci, saj so z njimi povezani. Pomembno je, da se socialni delavci še naprej javno bojujemo proti stigmatizaciji ranljivih skupin. Smo zavezniki uporabnikov in včasih edini v življenju oseb, ki se za njih zavzemamo, zaradi česar smo včasih posredne žrtve mnenj, da socialni delavci dajejo potuho uporabnikom. Ko se bo izboljšalo javno mnenje o ranljivih skupinah, skupaj z njihovo ekonomsko in družbeno situacijo, bodo posredno videli pozitiven vpliv tudi zaposleni na CSD.

Mnenje o socialnih delavcih v javnosti sicer ni popolnoma negativno, vendar izkazuje, da stroka ni razumljiva ljudem in splošni populaciji. Raziskava (Švajger in Švajger, 2016) je ugotovila, da imajo Slovenci nevtralen odnos do socialnega dela. Večina ljudi bi odločitev otroka za omenjen poklic sprejela, samo stroko pa umeščajo nekje na sredini glede ugleda: če poenostavim, javnost vidi večji ugled pri zdravnikih in bančnih uslužbencih kot pri socialnih delavcih, vendar manjši ugled od socialnih delavcev vidi pri kmetih, trgovcih in pogrebnikih. Nejasna podoba o socialnih delavcih se pojavlja pri vprašanju, ali socialni delavci le sedijo v pisarnah in zlagajo papirje. Pri tem je okoli 34,5 % respondentov povedalo, da se s to izjavo strinjajo ali popolnoma strinjajo, medtem ko se 37 % ne strinja ali sploh ne strinja, preostali so pa neodločeni. To kaže na mešano mnenje o delu, ki ga opravlja socialni delavec, in njegovi učinkovitosti. Raziskava je sicer nekoliko vzpodbudna, saj kaže na rahlo pozitivno mnenje o socialnih delavcih, vendar prevladuje nerazumevanje do stroke.

Socialni delavci so vrženi v sistem, kjer je včasih nemogoče pomagati uporabnikom, zaradi prijemov države, ki delavce spreminja v birokrate. Ko sem opravljal delo na praksi, je bil velik del delovnega dne strokovne delavke izpolnjevanje obrazcev, popisovanje spisov in beleženje informacij v sistem. Pri tem so mnogokrat opravljali naloge, ki niso bistvo socialnega dela, kar jim

je omejevalo terenske obiske, razgovore z uporabniki in dejansko izvajanje socialnega dela. O tem opozarja tudi stroka, saj Flaker (1993) zagovarja dejstvo, da je nova socialna zakonodaja oblika državnega kriminala, ki spreminja socialne delavce v birokrate. Zakon namreč določa, da se vsi socialni transferji uveljavljajo na CSD, kar je na prvi pogled sicer pozitivno za uporabnike in uporabnice, vendar hkrati onemogoča izvajanje dela, za katerega je CSD pristojen. Strokovni delavci so tako izrazili nestrinjanje z novim zakonom, ki jim onemogoča opravljanje terenskega dela, pogovorov z uporabniki in svetovalnega dela. Spreminjajo se v aparate, ki preverjajo utemeljenost vlog glede na osebne situacije uporabnikov, ki velikokrat ne morejo biti razumljive skozi preprost papir. To spremembo opažam tudi na dotični bazi, ki je zaradi preobremenjenosti uvedla točko, kjer se sprejemajo vse vloge, ki jih uporabniki oddajajo. Tako prosilci nimajo stika s svojo strokovno delavko, ki jim vloge odobrava, razen če za to izrecno zaprosijo. Tak sistem sicer olajša sam proces prejemanja ter izpolnjevanja vlog, vendar onemogoča stik med uporabniki in socialnimi delavci, ki je pa dejansko ključen sistem za izvajanje socialnega dela. Socialni delavci so preobremenjeni in spremenjeni v administratorje, hkrati pa so glede na moj esej postavljeni kot grešni kozli za bolezni, ki jih rojeva država zaradi zagotavljanja večje blaginje bogatih in kriminalizacije ter nadzorovanja revnih.

Kljub sistemskim oviram, da bi lahko socialni delavci opravljali svoje delo so možnosti, ki lahko izboljšajo javno podobo socialnega dela.

- Eno sem že omenil, in to je aktivacija socialnih delavcev, da se zavzemajo za sistemsko izboljšanje življenjske situacije svojih uporabnikov. Ta premik je ključen in najbolj paradigmatični, saj zahteva od socialnih delavcev, da se aktivirajo na sistemski ravni in hkrati dosegajo cilje emancipacije uporabnikov, ki se znajdejo v sistemski diskriminaciji s strani oblasti. To bo doseglo dva cilja: doseg destigmatizacije uporabnikov, ki se srečujejo z življenjskimi preizkušnjami, hkrati bo pa povežalo uporabnike in delavce, kjer bodo lahko oboji iskali zaveznika drug v drugem.
- Sprememba jezika socialnega dela na CSD. Na moji praksi, podpirajoč z literaturo še vedno velja uveljavljanje imenovanj za uporabnike, kot so »stranke«, »obravnavana«, »klient«. Priznam, včasih sem se sam

posluževal podobnih izrazov (kot npr. obravnava), saj so tako pogosto v uporabi. Mešl in Kodele (2016) pri tem opozarjata, da če želimo doseči povezanost in sodelovanje z uporabniki, se moramo nujno premakniti v smeri odpirajočega jezika za socialno delo, ki bo dosegel premik v ravnanju in sodelovanju. S tem bodo procesi dela bolj odkriti, zaupni, jasni in bodo nas z uporabniki povezovali.

- Poročanje o dobrih zgodbah, ki se zgodijo na centrih, v javnosti. Le-teh je mnogo, kar dokazujejo študije, kjer imajo tisti, ki so imeli stik s socialnimi delavci, bolj pozitivno mnenje o njih. Vzpodbujam medije, da se zavzemajo za enakopravno in pravično poročanje o delu socialnih delavcev.
- Tretji predlog je večje sodelovanje med Fakulteto za socialno delo in CSD. Med slednjimi opažam trenja, kjer imajo eni mnenje, da je institucija toga in ne zadošča potrebam uporabnikom, slednji pa izražajo stisko in nezadovoljstvo, da zaposleni na fakulteti ne razumejo, s čim se srečujejo strokovni delavci na centrih. Sodelovanje med obema institucijama ne bi samo povzročilo izmenjavo znanja, ki je na obeh straneh neprecenljivo, ampak tudi iskanje inovativnih rešitev za reševanje stisk, ki jih čutijo uporabniki.
- Kot zadnji predlog bi dal uvajanje inovativnih izobraževanj za strokovne delavce na CSD, ki bi skozi igre vlog, predstavitvijo novih konceptov in povezovanjem uspešnih zgodb dosegli, da se stroka premakne v prihodnost in zagotavlja najboljše tehnike pomoči za uporabnike.

Skozi pisanje eseja sem spremenil svoj pogled iz tega, da je slab glas socialnega dela nastal zaradi nepravilnega obtoževanja javnosti o nepravilnem ravnanju strokovnih delavcev do prepričanja, da so socialni delavci videni negativno zaradi dejstva, ker pomagamo tistim, ki jih družba in država ne vidijo kot vredni pomoči. Delo z uporabniki je ključni koncept socialnega dela, kjer skozi izvirni delovni projekt pomoči sodelujemo z njimi, da dosežemo želene cilje. Ker je pa velika večina uporabnikov na CSD stigmatiziranih v družbi, so strokovni delavci posredno povezani z nepravilnimi obtožbami in velikokrat zgrešenimi idejami, ki jih ima družba do Romov, priseljencev, LGBTQ+ populacije, žensk in drugih skupin ljudi. Zato zaključujem s tezo, da je nujno, da se socialni delavci potegujemo za sistemske spremembe za uporabnike na vseh ravneh življenja: pod to vključujem udeleževanje na

protestih, javna pisma ob nepravilnostih države na področju socialne varnosti, jasna in neomajna anti-diskriminatorna pozicija na delovnem mestu, zavzemanje za spremembo sistema, ki postavlja uporabnike v pozicije nemoči. Če želimo pozitivno spremembo na področju javnega pogleda na socialno delo, moramo jasno delati vse, kar je v naši moči, da uporabnicam in uporabnikom zagotovimo blaginjo in hkrati takoj povemo, ko opazimo sistemske neenakosti, ki delujejo nasproti našega skupnega cilja pravičnosti in enakosti.

Viri in literatura:

Center za socialno delo. (b.d.). Pridobljeno 24. 8. 2024 s <https://www.slovenskenovice.si/tag/center-za-socialno-delo/>.
Center za socialno delo. (b.d.). Pridobljeno 24. 8. 2024 s <https://n1info.si/tag/center-za-socialno-delo/>.
CSD. (b.d.). Pridobljeno 24. 8. 2024 s <https://sioi.net/isci/?query=CSD>
Denarna socialna pomoč – izkoriščanje. (2021). Pridobljeno 29. 9. 2025 s <https://slo-tech.com/forum/t778630>

Flaker, V. (1993). Zagovornišvo v akciji – proces emancipacije. *Socialno delo*, 32(3/4). Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-1X4TPH2S>
Gorjup, K. (2017). Javno podoba socialnega dela: Osební občutki socialne delavke. *Socialno delo*, 56(2), 145–152. Pridobljeno 28. 9. 2025 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Javna_URN_NBN_SI_DOC-PR7PTXCA.pdf/2018112614171819/
Keep, L. (2023). From mothers' pensions to welfare queens, debunking myths about welfare. Pridobljeno 29. 9. 2025 s <https://www.pbs.org/independentlens/blog/from-mothers-pensions-to-welfare-queens-debunking-myths-about-welfare/>
Mešl, N., & Kodele, T. (2016). Udejanjanje sodobne doktrine socialnega dela: Od obravnavanja strank k sodelovanju z ljudmi. *Socialno delo*, 55(3), 109–122. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-TD4DT8XA>
Rauter, S. (2022). Izgorelost zaposlenih na Centru za socialno delo Pomurje (Magistrsko delo). Pridobljeno z Repozitorij Univerze v Ljubljani.
Ravalier, J., Wainwright, E., & Smyth, N. (2021). Working conditions and wellbeing in UK social workers. *Journal of Social Work*, 21(5). Pridobljeno 28. 9. 2025 s <https://journals.sagepub.com/eprint/6UPBFRJBK5CA3BRMDRFW/full>
Švajger, N., & Švajger, I. (2016). Socialno delo s perspektive javnosti (Diplomsko delo). Pridobljeno z Repozitorij Univerze v Ljubljani.
Vilka, L., & Baha, I. (2018). Prestige of social work as profession: Social worker's perspective. V SHS Web of Conferences, 6th International Interdisciplinary Scientific Conference SOCIETY. HEALTH. WELFARE (Part II). Konferenca na Medical Education Technology Center v Rigi. Pridobljeno 28. 9. 2025 s https://www.researchgate.net/publication/328787273_Prestige_of_social_work_as_profession_Social_worker's_perspective

Ali socialno delo res živi samo še v pravljici in med platnicami učbenikov?

~ disharmonična simfonija socialnega dela v petih stavkih

■ Gašper KASTELIC

Simfonije običajno sestavljajo štirje stavki, v tipični zasedbi: sonata, andante, scherzo in rondo, jaz pa se bom zavestno odmaknil od klasične forme. Moj zapis bo začel preludij – en izmed dnevniških zapisov letošnje prakse, ki bi predigra in izhodišče za nadaljnje stavke, kjer bom izpeljal teme, ki so se mi ob študiju socialnega dela in opravljanju prakse nabirali skozi vsa štiri leta. Tako kot simfonija povezuje različna razpoloženja, bo tudi ta esej poskus ujeti disharmonijo med teorijo in prakso socialnega dela.

~ preludij ~

Petki so na centru za socialno delo tisti dnevi v tednu, ko se v kolektivu čuti neko olajšanje, na nek način se lažje diha, bolj so sproščeni. Ne vem, če je to zaradi krajšega delovnika ali zaradi vikenda pred vrati, ko bodo lahko vsaj za dva dni pozabili na svojo službo in primere, s katerimi se ukvarjajo. Če je petek najbolj "lahkoten" dan, pa je ponedeljek zagotovo najbolj napet, saj so zadeve dva dni mirovale in v dveh dneh, človek si niti ne more zamisliti, se nabere kar veliko neodgovorjenih klicev, ki prinašajo v papirnate srajčke za spise nove primere, ki tako ali drugače ljudi zaznamujejo na neštete načine. Mentorico še vedno lovijo stari grehi, ko je bila na bolniški odsotnosti, stvari se kar ne zmanjka. Ampak vsak dan znova jo na nek način občudujem, s kakšno lahkoto se spopada z goro papirjev na njeni pisalni mizi. Ni videti, da bi se z njimi pretirano obremenjevala. Pomagam ji. Vzajem spis, ga pregledam in poskušam narediti, kar znam oziroma lahko naredim. Priznam, da že mene mučijo, kar tam so. Samo

stojijo in te gledajo brez oči. Dva rešiš, prideta dva nova, rešiš enega pride en nov ... Zdi se mi kot začaran krog. Nikoli se ne konča. Ob tem pa se mi postavi vprašanje – kdaj se socialno delo sploh konča, če se sploh ... z mentorico sva se veliko pogovarjala in tudi pokazala mi je spisovno dokumentacijo, ki jo hrani v svojih omarah, ki je stara že več kot deset let in ti primeri še kar trajajo. Ob tem se mi rodi ideja, da se na fakulteti učimo, vsaj po mojem mnenju, sterilnega socialnega dela. Vedno se so primeri na vajah in predavanjih taki, ki se lahko začnejo in končajo v devetdesetih minutah, kolikor je predvidenega časa za tiste vaje oziroma njihovo vsebino. Nihče pa nas ne pripravi, da so nekateri primeri lahko razvlečeni čez eno desetletje, na primer. Mogoče sedaj Fakulteti za socialno delo delam krivico, saj sem na enih predavanjih vseeno slišal o konceptu spremljanja družine, kar si neka-ko razlagam kot to, da se po končanem procesu na centru za socialno delo, še vedno družini pridružujemo, ampak

kako to storimo pa mi po skoraj končanih štirih letih študija na fakulteti še vedno ni jasno. Pokličemo po telefonu? Se oglasimo, kot strokovni delavci, na nenapovedanem obisku? Uporabnika pozdravimo, ko ga srečamo v trgovini in ga vprašamo kot znanca: »Kako pa kaj familija?« ... Zaprtje primera v programu Krpan verjetno ne pozna tega koncepta, pa tudi iskreno povedano, ne vem, kaj o tem pravi zakonodaja na tem področju, ampak skoraj bi si upal staviti, da koncepta spremljanja družine ne pozna, in če ga že pozna, je ta definiran z nekimi urami oziroma je na nek način birokratsko ovrednoten. Torej, kdaj se socialno delo konča. Ko ni več problemov? Kdaj pa problemov ni več? Ko si vsi udeleženi sežejo v roke in s tem sklenejo neke vrste premirje? Verjetno to tudi tako ne gre. Kako pa potem to gre? Gre tako, da strokovna delavka na centru za socialno delo, spis zveže z elastiko in ga pospravi v omaro? Ali mogoče gre tako daleč, da spis pristane v arhivu in nekje pod mizo v žepu drži fige, da ga ne bo nikoli več odprla? To je kompleksna tematika, ki me vodi do ideje, da socialno delo iz učbenikov živi med platnicami le-teh, v pravljičah, ki jih večina profesorjev na Fakulteti za socialno delo predpisuje kot obvezno literaturo pri svojih predavanjih in zadovoljno prebira študentove umotvore nekje konec januarja, konec junija ali v skrajni sili v začetku septembra. Papir se pusti pisati, mi je enkrat rekel pokojni dedek. Takrat nisem razumel, kaj mi želi s tem povedati – sedaj pa. Postavlja se mi novo vprašanje, in sicer je delo strokovnega delavca na centru za socialno delo res socialno delo, kot o njem poslušamo v sterilnem okolju fakultete, ali je to oblika administrativnega dela, ki po nekem čudnem slučaju, čisto mimogrede, še malo oplazi življenja ljudi? Kje se delo »uradnika« na centru za socialno delo razlikuje od "uradnika" na upravni enoti, na primer ... Center ne izdaja voznških dovoljenj, res je, center ne izdaja osebnih dokumentov, res je, center ne izdaja orožnih listov, res je – vendar orožje vseeno pride na mize v pisarnah socialnih delavk. Kako je to mogoče? Ne vem, verjetno »glitch« sistema na upravnih enotah? Tudi s tem se ne bi strinjal, mislim da gre za error v družbi nasploh. Center ne izdaja odločb; ja pa jih. Torej, kje je potem razlika? Razlika je v odnosu in v tistem kančku socialnega dela, mogoče celo v njegovi esenci, tistemu, kar je v socialnem delu najpomembnejše – v odnosu. V pogovoru. V topli besedi. V zavedanju, da je beseda lahko konj, in za povrh vsega je lahko ta konj še trojanski, z votlim trebuhom, kjer se skriva resnična vsebina in pomen. Tista človeška toplina, ki naj bi jo človek premogel kot

eksistencialni dar, preludij življenju in sinfonijo živeti. Nekoč sem prebral, da vprašanje, kaj je socialno delo ni najbolj na mestu in da je na to vprašanje lažje odgovoriti z vprašanjem kaj socialno delo ni. Gre za drobno diferenco, ki lahko razumevanje socialnega dela "formalizira" na raven to do liste, česar pa si kot študent socialnega dela, kmalu diplomant in mogoče nekoč celo kot strokovni delavec, niti slučajno ne želim. Socialno delo ni socialno delo, ki prevladuje na centrih za socialno delo – in ravno tako, kot je v prvem delu povedi socialno delo prevečkrat uporabljena besedna zveza in ruši semantično vrednost povedanega, tudi administrativno delo na centrih socialno delo ruši semantiko socialnega dela kot takega, ki, prvič, živi le med prvo in zadnjo platnico učbenika, in drugič, kot takega, ki bi moralo obstajati, da bi poglobilo razliko med, na primer, upravno enoto in centrom za socialno delo. Kaj, po tem takem, socialno delo sploh je oziroma ni? Ne vem. Je opolnomočenje sistema, v katerega so vpeti ljudje, ali je opolnomočevanje ljudi, ki so vpeti v sistem? Kdo oziroma kaj je gonilna sila socialnega dela? So to ljudje? Sistem? Nepravičnost? Pravičnost nekaterih? Empatija? Usmiljenje? Samaritanstvo? Ne vem. Je državni birokratski sistem socialno delo res potisnil na sam rob eksistence in ga prekvalificiral v še en državno-upravni aparat, ki ga bo prej ali slej zamenjala umetna inteligenca oziroma ogromen računalniški strežnik? Že, da je center za socialno delo državni aparat, ampak socialno delo, kot tako, to nikoli ne bi smelo postati. Takoj ko nekaj formaliziramo, to postane rutina. Papir. Vnaprej pripravljen obrazec, v katerega vnašamo manjkajoče besede. Brišemo nepotrebna ločila, se trudimo, da bi obrazec vsaj izgledal lepo. To ni socialno delo! Ali smo s tem dobili odgovor, kaj socialno delo je? Ne, nismo. In lahko bi razpredal še naprej, ampak ne bom, ker je ta dnevniški zapis že zdaj predolg. Ampak nič za to. Odgovora na vprašanje eksistence socialnega dela, ki v Sloveniji na centrih za socialno delo, v večini sploh ne obstaja, ker ne more, ne bom dobil. Morda pa je odgovor na vprašanje, kaj je socialno delo, ravno v tem nenehnem iskanju odgovora na vprašanje. Socialno delo se po eni strani ustvarja znova in znova v vsakem delovnem odnosu spet in spet. Vprašanje socialnega dela je tudi v lastni ustvarjalnosti, odprtosti, domišljiji in drznosti. Socialno delo je fluktuacija miselnega toka in usmerjanja pogovora. Je smerokaz poti k najmanjši možni spremembi. Je toplina besede postavljena v senco dominantnih humanističnih strok. In je tisti voz, ki vse povezuje v homogeno enoto. Je vezivno tki-

vo med obupanim človekom in sistemom, ki se velikokrat trudi, da bi človeka potisnil še globlje. Je nekaj, kar vsak človek nosi v sebi kot eksistenčni dar. In za konec, je nekaj kar ne bi smelo obstajati v birokratski obliki, vsaj ne v taki meri, kot obstaja danes. Odnosi se ne ustvarjajo na papirju, z izjemo pogodb, ustvarjajo se med ljudmi.

~ *sonata allegro* ~

OBLJUBLJENA FANFARA, KI SE IZGUBI V VOLUMNU PREDAVALNICE

Prvi oktober je tisti dan, ko se za kopico mladih, nadobudnih, znanja željnih in perspektivnih ljudi vsako leto znova začne nekaj, kar so si verjetno želeli že nekaj časa – študij. Eni so se vpisali na fakulteto, ker rabijo »papir«, drugi zato, ker si želijo s svojo diplomo, magisterijem, doktoratom spreminjati svet na boljše, drugi pa samo zato, da si začetek službe odložijo na kasnejša leta in še nekaj let uživajo v bonitetah študentskega življenja. Sam bi rekel, da spadam med tiste, ki bi radi z nekim papirjem, ki nas razvršča v VI., VII. ali VIII. stopnjo, karkoli že to pomeni, premikal svet na bolje. Ta papir pa je nek one way ticket to a better world. Mišljeno obojestransko – zame kot »strokovnjaka« in ljudi, ki so uporabniki moje stroke/”strokovnosti”. Verjetno je že tako, ali pač. Neumno se bi mi zdelo, da nekaj imam, ampak da tega ne izkoristim v vseh razsežnostih, ki jih le-ta ponuja. Vsak začetek študija bi moral zveneti kot uvodni stavek simfonije – poln kontrastov, presenetljivih modulacij in energije, ki obljublja razplet v mogočno harmonijo – službo, za katero si se izobraževal, izpopolnjeval in trdo delal za njih nekaj let z dodano vrednostjo, da z njo nekaj spremeniš. Profesorji pa bi morali biti dirigenti, študenti orkester, predavalnica pa oder, kjer se uprizarjajo človeške zgodbe prepletene z nevidnim vezivnim tkivom obojestranskega razumevanja. Toda resničnost pogosto spominja na suho vajo brez publike. Partitura se prebere, posluša se umirjeni ton predavatelja, vrata predavalnice se zapro kot zastor na odru čeprav simfonija še niti ni dobro zadihala.

Vsak študent vstopi v študij s pričakovanjem, da bo v teh letih pridobil širok nabor kompetenc – od razumevanja socialnih sistemov, zakonodaje do veččin komunikacije, kritičnega mišljenja in raziskovanja, pa vse do zmožnosti načrtovanja pomoči in sodelovanja z različnimi strokami (Fakulteta za socialno delo UL, 2025). Program je zamišljen kot kompleksna partitura, kjer se posamezni toni znan-

ja povežejo v harmonično celoto, ki študenta pripravi na zahtevno prakso socialnega dela. Pa ga res?

PAPIRNATA SIMFONIJA BREZ POSLUŠALCEV

Spomnim se svojega prvega letnika, ko smo se v predavalnicah pogovarjali o različnih metodah dela, pomoči in njenega načrtovanja in vse se je na nek način zdelo tako zelo enostavno, da je bilo skoraj pravljичno. Kmalu smo dognali, da bodo igre vlog postale stalnica izobraževanja za poklic socialnega delavca. Ironija pa je v tem, da vaje, ki jih izvajamo na Fakulteti, trajajo okrog devetdeset minut, ker toliko pač trajajo in kaj moremo pri tem mi. Primeri se začnejo in končajo v enem stavku, konflikti se razrešijo ob koncu seminarske naloge, upajoč, da študent uspe najti povezavo med tem, kar je pisal, kar se od njega zahteva in naslovom seminarske naloge, ki si ga je zastavil. Življenja ljudi se ne da stisniti v časovno shemo urnika. V realnosti primeri lahko trajajo desetletja, razvijajo se kot dolge, težke simfonije, v katerih se teme vračajo, ponavljajo, varirajo in nikoli zares ne izginejo iz svoje oblike. Velikokrat sem imel občutek, da je nekako tako, da profesorji berejo, študenti pišejo, vsi skupaj pa izvajamo partituro brez poslušalcev. Papir prenese vse – eseje, povzetke, refleksije, a vse to ostaja kot glasba, ki se sliši samo izvajalcem, nikoli pa ne doseže odra življenja. Cinizem se razpre kot disonanca: največji aplavz je pogosto rezerviran za pravočasno oddano nalogo, ne pa za iskreno razumevanje človekove stiske, o katerih govorimo, konec koncev tudi študentove. Teorija je napisana kot sonata, polna kontrastnih tem: varovalni dejavniki, proti dejavnikom tveganja, analiza tveganja proti načrtu pomoči, ogroženost proti podpori, možnosti proti omejitvam. Toda v praksi so kontrasti zabrisani, preoblikovani v monotono tipkanje neskončnih zapisov pogovorov in njihovo vnašanje v program Krpan, kje vsak stavek postane le ponavljajoči motiv birokratske fuge. Kar pa bi moral biti *allegro* – živahen, presenetljiv, razgiban, se spremeni v neprekinjeno pedalno noto administracije, ki duši vse kontraste, dokler ne ostane le en sam ton: rutinsko delo brez resnične glasbene napetosti, ki jo v praksi socialnega dela vidim predvsem kot pozabljanje na esenco socialnega dela: človeški odnos.

DISHARMONIJA KOT RESNIČNI TEMELJ SOCIALNEGA DELA

Če se za trenutek ustavim pri glasbeni teoriji. Oznaka četverozvoka dominantni septakord je D7, eden najbolj

»nervoznih« akordov zahodne glasbene tradicije. Zadnji ton v njem je sedma stopnja lestvice, ton, ki sam po sebi ne more počivati, temveč vedno kliče k razvezu v osmo stopnjo, v ponovitev začetnega tona lestvice eno oktavo višje. Prav ta nepopolnost, ta nuja po razrešitvi, ustvarja napetost, brez katere bi bila glasba prazna in brez značaja. Morda je podobno tudi s socialnim delom. Morda socialno delo sploh ni klasična simfonija, ki bi morala vedno zveneti ubrano, temveč je njegova resnična narava prav v disonancah, ki v nas zbujejo nelagodje, a nas hkrati silijo k iskanju smisla in novih poti. Tako kot v glasbi, prav disonanca daje akordu življenje, zaradi katerega poslušalec hrepeni po razrešitvi. Tudi v socialnem delu prav neskladja med teorijo in prakso, med željo in možnostjo, med človeškostjo in birokracijo, ustvarijo prostor, kjer se dogaja tisto resnično pomembno – odnos. Brez teh napetosti bi socialno delo postalo sterilno, podobno kot je tisto fakultetno, in prazno, podobno kot glasba brez disharmoničnih akordov, ki nikoli zares ne preseže same sebe. Ravno napetost med idealom in realnostjo, med zapisanim in doživetim, med sistemom in človekom, sili stroko in posameznika v nenehno gibanje, v stalno iskanje tonov, ki se še ujemajo. To dinamiko lahko osvetlim tudi skozi prizmo lastnega razumevanja koncepta kibernetičnih redov. Kibernetika prvega reda socialno delo razume kot opazovanje zunanjega sveta, kot prizadevanje, da se primer zabeleži in razume kot objektivna celota (Šugman Bohinc, 1997, str. 299) podobno kot poslušalec, ki sliši akord in čaka na razrešitev. Kibernetika drugega reda pa v ospredje postavi udeleženega opazovalca (Šugman Bohinc, 1997, str. 299): socialni delavec ni več samo zunanji poslušalec, temveč soustvarja pomen akorda, ga interpretira, izbira, kateri ton bo poudaril in kam bo vodil melodijo. Kibernetika tretjega reda pa gre še dlje. Pokaže, da je vsaka interpretacija, vsako slišanje disonance in razrešitev vpeta v jezik, kulturo in kontekst, v katerem živimo. Tako kot dominantni septakord v zahodni glasbeni tradiciji ustvarja nervozno napetost, tudi socialno delo prepozna svoje disonance, ker je vpeto v specifični družbeni in kulturni okvir. Na ta način lahko rečemo, da socialno delo živi prav v tem kroženju med akordom in njegovo razrešitvijo, med opazovanjem in udeležbo, med univerzalnim in kulturno pogojenim. In morda je prav ta nenehna napetost tista melodija, ki jo stroka vedno znova odigra – nikoli popolnoma čista, a vedno živa. Prav disharmoničnost socialnega dela nas prisili, da znova in znova iščemo ton, ki pove-

zuje človeka in sistem. In morda je prav to iskanje, ne dokončana razrešitev, temveč pot sama, najbolj čista melodija, ki jo socialno delo sploh lahko odigra.

~ *secondo movimento: andante* ~

Pisarne na centrih za socialno delo so praviloma lepo urejene, kako le, če pa gre za državno institucijo, ki je privolila v podelitev častne titule, ki se ji reče nosilec javnih pooblastil. Poleg tega pa je večina pisarn tudi svetlih. Spisov v njih pa toliko, da se na veliko njih nabira že prah. Pa ne zato, ker bi bili nezanimivi, ne vredni obravnave, ampak enostavno zato, ker je dela preveč in se primere rešuje po principu medicinskega triažiranja – kdo bo dočakal povabilo na pogovor danes, kdo jutri in kdo čez mesec dni. Hitrost reševanja primerov pa kot metronom tolčejo pritiski prstov na tipkovnico, natisniti zapis in ga dati v mapo ali samo shraniti v Krpana? To je sedaj vprašanje. In tako minevajo dnevi v počasnem ritmu andante. Vsak klik v programu Krpan je dolg ton, ki traja in traja, brez da bi se melodija premaknila naprej. Spisi krožijo iz pisarne v pisarno kot teme v variacijah, dopisi prihajajo in odhajajo, a glasba birokracije ostaja počasna, skoraj zamolkla. Ljudje znotraj teh zidov trpijo v realnem času, sistem pa igra svojo lastno andante melodijo, kjer je vodilni ton birokratski obrazec, izpolnjen natančno in pravočasno, čaka na žig, podpis vodilnega, medtem ko otrok čaka na policijski postaji. Tudi list papirja, ki bo nosil zapis pogovora z mladostnikom bo enkrat prišel v ta stadij – čakal bo na podpis in žig, ki mu bo dal neko vrednost, pomembnost in ga uvrstil v nek birokratski razred, ki se mu reče uradni dokument. Po ZUP-u. Ironija je v tem, da je andante v glasbi lahko nekaj čudovitega. Introspektiven, liričen, bogat v niansah, toda birokratski andante pozna introspektivno le v vprašanju, kako zdržati do malice, kako zdržati še eno uro tipkanja, še eno odločbo, še en dopis, še eno oceno ogroženosti, še en načrt pomoči, še en zapis pogovora, še samo eno nekaj. Glasbeni andante kliče k poglobljenosti, birokratski andante pa k prepotrežljivosti, testiranju živcev uporabnikov in skorajda k resignaciji, ker pač tako je in pika. Zapisane zgodbe v socialnem delu so družbeni konstrukt, interpretacija, interakcija in intervencija (Urek, 2012) in ko sem lani prvič sedel v pisarnah centra za socialno delo se mi je ta počasni ritem zdel pomirjujoč, gonilo natančnosti, kot da kaos zunaj zidov vsaj tu dobi svoj red. Toda po nekaj tednih sem že lani ugotovil, da ta ritem ni umirjen, temveč ujetniški. Vse kar je napisano, se spremeni v zgodbo, a zgod-

bo vnaprej omejimo s strukturo obrazcev, polj, ki jih je treba izpolniti in gostimi vrsticami, ki zmanjšujejo prostor za branje med njimi in ne dopuščajo neizrekljivega. Tak spis ustvarja iluzijo reda, a hkrati preoblikuje življenje ljudi v niz administrativnih oznak. Otrok postane primer, družina se spremeni v spis, bolečina v zadevo v obravnavi, partnerjevi nasilni izpadi v načrt pomoči ... Zdi se kot da birokratski andante, ne daje prostora tišini, premolku, solzam, ki jih ne moreš zapisati in kriku, ki nima rubrike. Umirjenost, ki sem jo sprva občutil, je tako začela razkrivati drugo plat: pod navidezno harmonijo se skriva disharmoničen šum, ki ljudi slej ali prej zreducira na dokumente. In tu se začne domneva: če so zgodbe, ki jih zapisujemo res družbeni konstrukt, potem tudi ritem, v katerega jih ujamemo, ni nevtralen. Počasni tempo birokracije lahko pomeni varnost za sistem, a hkrati odlašanje za tiste, ki pomoč potrebujejo nemudoma. Zavedanje, da socialno

ti ujeti v obrazce, ne podredi se metronomu, a je tista, ki daje smisel vsem zapisanim zgodbam. Dobil sem občutek, da bi birokratski okvir socialnega dela v Sloveniji strokovne delavce najraje prekvalificiral v emocionalne diktafone, obenem pa ne bi povečal razmika med vrsticami neskončnih obrazcev, ki jih skrbno hrani program Krpan, da bi se lahko dalo brati med njimi. In spet pride mo do disharmonične disonance prakse socialnega dela. Morda pa je res bistvo socialnega dela prav v tem, kar se izmika zapisu. V tistem, kar nikoli ne bo moglo biti ujeto v obrazec, ampak ostaja v pogledu, v trenutku, v tišini med dvema stavkoma. Če zapis ustvarja le iluzijo reda, potem je odnos tisti, ki ustvarja resnični smisel. In to je melodija, ki je ne sliši vsak, a jo zazna vsak, ki se je kdaj znašel na drugi strani pisalne mize. Socialno delo v tem smislu ni partitura, ampak je improvizacija in v tej improvizaciji se skriva njegova resnična lepota.

»Vsak udarec po tipkovnici je bil enak prejšnjemu, kot bi nevidni dirigent ujel prste v takt, ki se nikoli ne spremeni. Ostaja tričetrtinski. Tiskalnik v kotu je vzdihoval, ko da mu je odveč, da mora požreti še en list papirja. Ura na steni pa je tiktakala z neusmiljeno enakomernostjo, ne da bi merila čas, temveč da bi ga raztegovala do absurda. Minuta je bila dolga kot ura, ura kot dan, dan kot leto. Zunaj pa stiske ljudi v realnem času. Na mizah so kupi spisovne dokumentacije rasli kot gobe po dežju, le redko so se premaknili naprej in če so se, so padli na drugo stran mize. Podobno kot kocke v igri Tetris, ki nikoli ne izginejo, le spremenijo obliko. V zraku pa je bil vonj prahu, ki se je usedal na platnice, kot bi želel povedati, da se življenje, ujeto med te papirje, ne premika več. Socialne zgodbe so postale administrativne enote, ljudje v njih pa le del evidence, ki bočasoma postala statistika, ampak najprej pa čaka na povišanje v naziv: uradni dokument, po domače povedano, čaka na žig, na nekakšno krstno potrditev, da sploh obstajajo. Telo je čutilo monotonost, ramena so se krčila, oči so bile težke od ekrana, hrbtenica je postajala toga. A še bolj je to monotonost čustil duh: vsak dopis je bil kot variacija iste teme, vsak zapis kot repriza že slišane stavka XX je povedala, da ... Ironija je bila popolna. Birokratski andante je bil počasnejši do človeškega dihanja, bolj trdovraten od človekove stiske. Krpan je postal glavni poslušalec vseh življenjskih zgodb, ki so se vpisovale vanj, tiho in brez ugovora. Le z občasnim oranžnim kvadratom: V PODPIS. Včasih se mi je zazdelo, da papirji dihajo počasneje od ljudi, da čakajo, da jih nekdo premeče, podpiše, potrdi. Medtem ko tisti, ki jih papirji predstavljajo, čakajo nekje zunaj, da se jim zgodi Življenje. Vse skupaj je bilo groteskno. Ljudje so živeli v realnem času, sistem pa je vztrajal v svojem počasnem, skoraj ujetniškem ritmu. Kot orkester, ki igra skladbo, a nikoli ne pride do konca stavka, karkoli že to je. Tudi utrgan violinski lok je možnost.«

-Gašper Kastelic

delo vedno znova prestopa med interpretacijo in intervencijo, mi je prineslo nelagodje. Nisem več slišal le enakomernega metronoma, ampak disonanco, ki me sliki k razmišljanju, kje je prostor za človeka onkraj zapisa povedanega in prenosa delovnega odnosa na list papirja. In morda je prav to bistvo andanta socialnega dela, da kljub počasnemu, skoraj ujetniškemu ritmu birokracije, nekje v ozadju tiho zveni melodija odnosa. Ta melodija se ne pus-

Tako se počasni andante birokracije zlomi v poskočni scherzo vsakdanjega kaosa – in v tem prehodu se pokaže resnična polifonija socialnega dela.

~ scherzo ~

In že ko se zdi, da se bo ta počasni birokratski andante nadaljeval v neskončnost, zazvoni telefon kot topovski streli v Uverturi 1812. Nekdo na hodniku se smeji, zakriči,

ritem se spremeni. Počasni toni birokracije se prelomijo v poskočni, skoraj groteskno-morbidni ples vsakdanjega kaosa. Socialno delo, ki je še trenutek prej zvenelo kot monotono tipkanje v Krpanu, se prelevi v komični, a nič manj resnični scherzo – hitro menjavanje glasov, polno ironije in absurda, kjer nihče več ne ve, kdo vodi takt, a vsi vedo, da mu morajo brezpogojno slediti. Ali pač dopustiti, da jih povozi čas.

Scherzo (*ita. šala*) socialnega dela je sistem, v katerem socialno delo deluje. Vprašanje če gre za opolnomočevanje sistema, v katerega je ujet človek oziroma človeka, ki je ujet v sistem, je vsekakor na mestu, saj se velikokrat zdi, da je pisarna kot oder za komedijo. Nekdo odloži spis na mizo, drugi pa ga že prestavi naprej, tretji nekaj pripomni, četrti, ki lahko potrka na vrata, pa je že socialna inšpekcija, ki je našla napako v postopku. Nikoli ne veš. Telefoni zvonijo v sebi lastni, neubrani melodiji. Sodelavke pa si izmenjajo poglede, en sam dvig obrvi in že vedo, kdo bo odgovoril, kdo bo šel ven, kdo ostal. To je pravi mali improvizacijski ansambel brez not, a z neverjetnim občutkom za ritem človeškega življenja, razumevanja in empatije. Človek bi skoraj pozabil, da so v igri usode, če ne bi bilo toliko lahkotnosti, celo humorja. A pod to lahkotnostjo se skriva nekaj temnejšega. Spisi, ki krožijo iz rok v roke, niso listki za tombolo – nameščen v zavod ali prepuščen v nemilosti nevarnega okolja, na primer, družine – dobiček ali izguba. To so realna življenja v realnem času. Krpan pa neke vrste zemljevid usod z že vnaprej pripravljenimi partiturami, ki čakajo na izvedbo – dopolnitev manjkajočega. Ravno ta kontrast pa je najbolj srhljiv: šala ni v ljudeh, ampak v sistemu, ki jih narekuje, da tragedijo preoblikujejo v birokratsko igro. Tragedija postane groteska, ko se razbije v posamezne liste papirja v srajčki za spise in klavrno čaka na spis in prekvalifikacijo v naziv: uradni dokument. Na ta način birokratski scherzo traja dlje, sam podaljšuje svoje trajanje, da na koncu postane že igriv in prav ironičen. Sistem se vrti kot mehanska igrača, ki jo nihče ne zna ustaviti, ljudje v njem pa lovijo ritem, da ne padejo iz igre.

Opisan sistem pa se tako lepo začne, nekako bi lahko rekli, s skromno šalo, ki se tako lepo napiše *minimalni kritერი*, ki naj bi s kodeksom etičnih načel obvarovali dostojanstvo vsake zgodbe. Kaos v praksi pa že sam po sebi napoveduje drugo melodijo. Predvsem naloge opisane v Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonih in storitev,

ki jih izvajajo centri za socialno delo se kot navodila za agogiko in dinamiko simfonije socialnega dela pojavljajo in izginjajo, saj jih birokratsko uokvirjen ritem omejuje pri obstoju. Katalog nalog je pravzaprav absurdni libreto, skoraj gledališka farsa. Na videz je to urejen in pregleden seznam, razdeljen na točke, alineje in podtočke, a prav ta urejenost ustvarja grotesko, saj se v resnici bere kot menijski list birokracije – danes ocena ogroženosti, jutri odločba o denarni pomoči, pojutrišnjem morda načrt pomoči – vse po katalogu, človeka pa razstavi na posamezne rubrike, ki administrativno čakajo, da bi jih nekdo odključal eno za drugo. Vsaka alineja zase pa si jemlje pravico, da kompleksnost človeške stiske skrči na en sam administrativni ukrep, en dokument, en obrazec. In tisto, kar se bere kot nevtralna naloga sistema, je lahko v resnici odločitev, ki zaznamuje usodo. A ravno v tej navidezni preprostosti se skriva podlost. Človeško življenje se prevede v administrativni ukrep, bolečina postane rubrika, prihodnost pa polje v tabeli, ki čaka na žig.

To se da tudi precej slikovito prikazati z le nekaj alinejami iz Kataloga, ki so po mojem mnenju najbolj absurdne.

- *1.1.1. Mnenje sodišču o dovolitvi sklenitve zakonske zveze otroku, ki je že dopolnil 15 let – normativ 740 minut.* Popolna farsa, ki je že na prvi pogled polna nasprotij, ki ne bi smela obstajati. Otrokovo otroštvo, svoboda in brezskrbnost, ki bi jo moral otrok pri tej stvari zajemati s polno žlico dobi birokratsko časovnico, in sicer do minute natančno: 20 minut za preučitev zahteve sodišča, 3 x 90 minut za pogovor s prosilcema, 90 minut za pogovor s starši in otrokom, 90 minut za pogovor z mladoletno osebo, 150 minut je namenjenih strokovnemu timu, 90 minut pripravi mnenja za sodišče, 30 minut, da seznanijo prosilce z mnenjem in pogovor, saj avtorji kataloga pravijo, da je pogovor priložnost za prejemanje in soočanje (SCSD, 2024, str. 11-12). In to je to. Otroško življenje zapečaten s pozitivnim ali negativnim mnenjem. Zadeva med branjem deluje kot da bi poroko 15-letnika obravnavali s štoparico v roki. Bizarna je sploh že sama misel, da se poroči mladoletni, za povrh vsega pa še to v okvirju, ki ga obvladuje birokratski čas. Podobna farsa sta še člena 1.1.2., ki govori o *Mnenju sodišču o dovolitvi sklenitve zakonske zveze iz drugih razlogov* namen naloge pa je »ugotavljanje razlogov za sklenitev zakonske zveze med otroki bratov in sester, med otroki

polbratov in polsester, med skrbnikom in varovancem» (SCSD, 2024, str. 13). Normativ je 380 minut. Sistem bi moral preprečiti nemogoče, si je pa raje zapisal protokol, kako nemogoče postane mogoče in izvedljivo. Štoparica in obrazec, pa je poroka že skoraj legitimna. Češnja na vrhu torte pa je vsekakor člen 1.1.3., ki govori o Pridobitev popolne poslovne sposobnosti otroka, ki je postal roditelj z normo 440 minut. Otrok je ravno postal starš. Pred časom, ki mu je bil namenjen. Po zdravi logiki potrebuje predvsem podporo, toplino in razumevanje. Sistem pa pravi drugače: najprej ocena, nato zapisnik potem strokovni tim. Namesto pleníc dobiš obrazce, namesto varnosti poslovno sposobnost, ki je lahko mimogrede tudi nevarna. Ampak zakon pač tako pravi, človek pa se neke izgubi med neskončnimi listi papirjev.

- Člen 1.4.6. gre še malo dlje. Govori o *Namestitvi mladoletnika v mladoletniški zapor*. Norma je 560 minut. Postopek je zelo jasen 20 minut za preučitev sodnega sklepa o izrečenem navodilu, 3 x 120 minut za sodelovanje z institucijami, 60 minut za pogovor s starši (!), 60 minut za pomoč po odpustu in ravno toliko časa za obisk na domu (SCSD, 2024, str. 137-138). Mimogrede osemurni delavnik ima natanko 480 minut, kar z drugimi besedami povedano je za Namestitev mladoletnika v mladoletniški zapor namenjenih le 80 minut več, ura in dvajset minut. Tako enostavno se namesti otroka v zapor. Deluje kot da bi se odločalo o birokratskem postopku za izdajo gradbenega dovoljenja, ne pa o tem, da mladoletniku vzameš svobodo. Ironija je v času. Sam postopek lahko traja dlje od dejanja, zaradi katerega je bil mladostnik sploh obravnavan. V katalogu pa je zapisano izredno suho, skoraj nevtralnó, a prav ta nevtralnóst je najbolj groteskna. Kot bi sistem rekel: svoboda je zgolj postavka, vredna 560 minut birokratskega dela.
- Ko gre za hude življenjske odločitve, se katalog piše kot da gre za nakupno listo tragedij. Ko pa pride na vrsto vsakdanja birokratska malenkost, dobi prav tako svoj prostor in svoj časovni okvir. Človek bi skoraj pomislil, da je administracija sama sebi namen. In prav v tem je groteska, če nadaljujem s členom 2.6., ki govori o *Obvestilo o novih dejstvih glede prebivanja posameznika*. Normativ je 60 minut, namen: obveščanje upravne enote o novih dejstvih glede prebivanja posameznika, ki ima na CSD urejeno zakonsko prebivališče. Naloga je razdeljena na tri dejanja, in sicer

15 minut je namenjenih proučitvi novih dejstev glede prebivanja posameznika, 30 minut sodelovanju z drugimi institucijami, 15 minut pa pripravi obvestila upravni enoti (SCSD, 2024, str. 183). Še dobro, da imamo Krpana, da je predloga že pripravljena in je sami pripravi namenjenih petnajst minut.

- Člen 2.3.6. govori o *Pravica gluhe osebe do tolmača*, normativ 200 minut, namen pa zagotavljanje gluhi osebi tolmača za slovenski znakovni jezik ter s tem pravico do informiranja v njem prilagojenih tehnikah, enakopravno vključevanje gluhih v življenjsko in delovno okolje ter v vse oblike družbenega življenja. Naloge so razdeljene na kar sedem dejanj, in sicer 20 minut za preučitev vloge in vnos podatkov v informacijski sistem, pogovor s svojci in gluho osebo nima predvidenega časovnega okvira, sodelovanje z drugimi institucijami predvideva 30 minut dela, strokovna komisija zasede 60 minut časovne pogače, priprava odločbe, sklepa ravno tako, pritožba tudi ni časovno opredeljena, izkaznica in vavčer, s katero lahko oseba uveljavlja pravice pa vzame 30 minut (SCSD, 2024, str. 161-162). Katalog v tem členu jasno definira, da je pravica do razumevanja jezika privilegij v več korakih. Katalog s tem členom nehoté pove, da razumevanje jezika ni samoumevna človekova pravica, ampak birokratski privilegij, ki se mora dokazovati in potrjevati skozi obrazce, komisije in žige. Pravica, ki bi morala biti naravna kot dihanje, se spremeni v administrativno stezo s sedmimi postajami, kjer se izgublja smisel in ostaja le utrujenost. Najbolj absurdno pa je, da gluha oseba svojo pravico do razumevanja prejme ne kot odnos, ampak kot vavčer – listič, ki birokratsko potrdi, da ima zdaj dovoljenje za komunikacijo.

Ko katalog govori o najglobljih človeških prehodih – o poroki petnajstletnika, o pridobitvi poslovne sposobnosti otroka-starša, o namestitvi mladoletnika v zapor ali celo o pravici gluhe osebe do jezika – to počne z isto hladno birokratsko formo kot pri obvestilu o spremembi prebivališča. Vse dobi svojo časovno tarifo: 740 minut, 440 minut, 560 minut, 200 minut. V tem merjenju je skrita najbolj subtilna oblika nasilja: kvalitativni čas življenja, ki bi moral biti prostor rasti, svobode in odnosa, se spremeni v kvantitativni kos birokratskega kruha. Tragedija se razgrne kot tabela, usoda se zapiše kot alineja, pravica se uresniči šele kot vavčer. Najbolj groteskno pa je, da kata-

log vse to izreka v suhem, nevtralnem jeziku, ki ne pozna ne trpljenja ne stiske – in prav ta nevtralnost je najbolj kruta. Človek se znotraj nje ne pojavlja več kot oseba, ampak kot postavka, kot opravilo, kot časovni okvir v neskončnem seznamu nalog. Administracija tako ne meri časa zato, da bi zaščitila človeka, temveč zato, da bi zaščitila samo sebe, svojo logiko in svoj obstoj. Socialno ogrožen položaj pa osebo opiše s štirimestno kodo, ne z besedami in čustvi. To so trenutki, ko sistem kliče, da tragedijo razlagamo kot alinejo, dokumentiramo pa kot normativ in prav tu se skriva absurden, grotesken šov, ki mu brez slabe vesti lahko rečem: scherzo socialnega dela.

Otrok v stiski, ženska pred nasiljem, starejši brez opore – v katalogu so vsi ujeti v rubrike, kot da bi bile usode le postavke na menijskem listu birokracije. Katalog nalog se bere kot partitura brez kadence, neskončna fuga brez tišine in odmora, kjer se ukrepi nizajo kot variacije, človek pa medtem čaka pred vrati, da ga kdo povabi nazaj v melodijo življenja. Scherzo tu ni igriva šala, temveč groteskni ples birokratskih obrazcev, kjer se človeške usode zlomi-jo med vrsticami kot note, ki nikoli ne pridejo do konca.

~ rondo presto ~

Vrnitev teme. Ves čas se je v ozadju oglašal isti motiv: človek v stiski ali študent v predavalnici, situacija je podobna, oba na robu sistema in sistem, ki si želi, da bi človek postal rob papirja. Preludij je odprl vprašanje koncev, andante je izmeril dolžino diha na obrazcih, scherzo je razgalil grotesko katalogov in normativov. Rondo presto, vse to vrne v krog, da preverimo, ali smo v tem kroženju našli melodijo ali le pospešen metronom birokracije.

Esej že nosi podnaslov *Disharmonična simfonija socialnega dela*. In prav zato je rondo prava forma: tema se vrača, a vsakič malo drugače. Enkrat kot vprašanje, kdaj se socialno delo konča, drugič kot kdo je tu za koga, tretjič kot kakšen je ton odnosa v svetu žigov in digitalnih podpisov. Vrnitev teme ni napaka, je metoda. Kierkegaard bi rekel, da se resnih stvari učimo v ponovitvi; Levinas bi dodal, da nas vsakič ustavi obraz Drugega, ki pretrga logiko postopka. Rondo je zato etična oblika: vračanje, ki si ne dovoli pozabe. Tudi filozofsko: če je Aristotelov teles smisel dejanja, potem socialno delo zgreši cilj vedno, ko cilj postane zgolj pravilno izpolnjen obrazec. Wittgenstein bi nas opomnil, da meje jezika postanejo meje svetov

tistih, o katerih pišemo. Kibernetika prvega reda meri, druga soustvarja, tretja pa razgali, da naš »sistem« ni nevtralen akustični prostor, ampak dvorana z napeljšano dramaturgijo. Kateri ton se sploh lahko zasliši, kateri ostane neponovljiv in zato ne zapisan?

Rondo je tudi ironija hitrosti. Presto je v obrazcih, Krpanu, e-podpisih — a človekov čas ostaja andante. Čas otrokove stiske, časa simbolne varnosti gluhe osebe, časa vrzeli med nasiljem in zaščito. Digitalizacija pospeši promet dokumentov, ne pa nujno razrešitve disonanc. Hiter je kanal, počasna je kadenca. Presto brez melodije je šviganje praznih not. Toda rondo ni le vračanje v isto, je variacija, ki nekaj postavi na kocko. V tem sklepu zato ponujam drugačno »temo A«: socialno delo kot umetnost drobne razlike. Ne velikih simfoničnih gest, temveč mikro razlikic, v katerih papir ne izgine, a izgubi status orkestra in postane partitura, ki jo vodi stik. Razlika med zapisom in odnosom naj ne bo protislovje, temveč razmerje: zapis kot sled odnosa, ne njegova zamenjava. To je etos, ki zasuka formo: Krpan naj bo arhiv sledi odnosa, ne pa arhitekt njegovih pomenov. Kar pomeni, da je "konec primera" ne več ritual z elastiko in omaro, temveč dogovorjena kadenca: jasen sklep za sistem in odprt interval za ljudi. Spremljanje družine ne kot birokratski rep, temveč kot priznanje, da v etiki ni absolutnih zaključkov. Obstajajo samo boljše in slabše naslednje poteze. Rondo s tem končno dobi melodijo: vračamo se, ker je odnos živa stvar, ne ker postopek ni uspel.

In če je disonanca dominantnega septakorda v F-duru živčna celica skladbe, potem se razplet le s težavo skriva v nežnem fanfarnem triumfalu toničnega terckvartakorda F-dura. Pogosteje je drobna modulacija: iz nasilja v varnejši vsakdan, iz tišine v slišnost, iz anonimnosti v ime. Najmanjša možna sprememba ni poraz ambicije, ampak zvestoba resničnosti. Tukaj teorija preneha biti sterilna. Postane praksa zvestih razlik, ki se jih da videti, če znamo poslušati.

Zato rondo presto kot podnaslov ni samo glasbena šala, je naloga. Presto naj pripada odzivnosti odnosov, rondo pa spomenu na človeka: k čemerkoli se vračamo, naj se vrnemo k obrazu, ne k obrazcu. Sistem bo mlet; naša vloga je, da mu vsakič znova premaknemo poudarek – s središča papirja na melodijo odnosa.

Toda ravno tu se pokaže razpoka, o kateri sem pisal že prej: študijski proces nas prepogosto uči, da so primeri zaokrožene celote, ki se začnejo in končajo v uri in pol vaj. Na papirju so konflikti razrešeni, v resničnem življenju pa se vlečejo skozi leta. Fakulteta nas uči harmonije, praksa pa disonance, na katero nas ni nihče pripravil. In če socialno delo ostaja ujeto med tema dvema svetovoma – med idealom sterilne predavalnice in kaotično realnostjo pisarne – potem se največkrat zgodi, da odnos kot temeljni ton ostane preslišan. Zato je naloga prihodnosti v tem, da se študijski proces ne konča z besedo »oddano«, ampak se začne s stavkom »slišano«. Da papir ne bo le vaja, ampak sled resničnega odnosa. In da se simfonija socialnega dela ne bo več učila kot zaprta partitura, ampak kot odprt prostor improvizacije, kjer vsaka disonanca kliče po etični razrešitvi.

Coda. Preludij se je začel s petkom in vprašanjem, kdaj se socialno delo konča. Rondo odgovori: ne konča se, dokler traja odnos. Končajo se le oblike, nikoli pa potreba po poslušanju. Če se mora nekaj zvezati z elastiko, naj bo to zaveza, da bo zapis služil človeku. Vse ostalo so variacije, ki se lahko menjajo, a naj se vedno vrnejo tja, kjer je glasba prvič zaigrala: med dvema človekoma. In tam naj tudi ostane. Šele takrat bo *Disharmonična simfonija socialnega dela* dobila svojo resnično codo – ne kot konec, ampak kot oblubo, da se glasba odnosa nikoli ne neha igrati.

Viri in literatura:
Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. (2025). Univerzitetni študijski program prve stopnje – Socialno delo. Pridobljeno: 3. 9. 2025 s https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/studijski_program/program_1%20stopnje/
Skupnost centrov za socialno delo. (2024). Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonih in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo. Ljubljana: SCSD.
Šugman Bohinc, L. (1997). Epistemologija socialnega dela. *Socialno delo*, 36(4). <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M5F4PI6S>
Urek, M. (2012). Zapisovanje in dokumentiranje v socialnem delu: k dobri praksi. Zapiši kot zgodbe – lastnosti. Pridobljeno: 5. 9. 2025 s https://studentski.net/gradivo/ulj_fsd_sd1_pr1_sno_zapisovanje_in_dokumentiranje_v_socialnem_delu_01

7. oktober

■ Lucija MARKOVIČ

Sedmi oktober 2023. Moj dvajseti rojstni dan. Kot večina rojstnih dni tudi ta zame ni bil pretirano pozitivno obarvan; dejstvo, da je bil dvajseti, je še posebej pripomoglo k občutku, da se končuje obdobje otroštva in začenja potovanje po še neznani poti v odraslost. Prehod je sladko-kisel, in čeprav ob njem čutiš veliko strahu pred neznanim, so ti občutki zmešani s sladkostjo, ki naj bi te, kot obljubljena, čakala v prihodnosti. Spomnim se, ko smo z družino sedeli na kavču v dnevni sobi, v ozadju pa smo na televiziji spremljali novico, da so v Izraelu razglasili vojno stanje. V tišini sem opazovala dogajanje na zaslonu; priznam, da v tistem trenutku nisem bila preveč seznanjena z dogajanjem v Palestini in Izraelu. Z vsako sekundo, ko sem opazovala dogajanje, sem ugotavljala, kako osnovno je moje poznavanje konflikta, v meni pa je vrela želja, da sama raziščem kontekst videnega. Retorika o tamkajšnjem dogajanju se je v naslednjih dneh iz minute v minuto spreminjala, dogodki in napadi so se kopičili, ljudi pa razklali na podlagi razlikujočih se političnih mnenj.

Od 7. oktobra 2023 je bilo v Gazi ubitih več kot 65.400 ljudi, vsaj 167.160 pa ranjenih. Številke naj bi bile še veliko večje, vendar so podatki zaradi količine trupel, ki se kopičijo pod porušeni stavbami, težko natančni. Poleg tega je bilo od oktobra 2023 do 19. septembra 2025 za-

beleženih 440 smrtnih primerov zaradi podhranjenosti, med njimi 147 otrok. Število žrtev med tistimi, ki so poskušali priti do pomoči, se je povečalo, saj je bilo od 27. maja 2025 ubitih 2.531 ljudi, več kot 18.531 pa poškodovanih (United Nations, 2025).

A množično zatiranje Palestinecev se ni začelo 7. oktobra 2023. Čeprav so Palestinci postali tarča načrtnega etničnega čiščenja že nekaj desetletij pred letom 1948, velja to leto za pomembno, saj je bila takrat uradno ustanovljena država Izrael. Izraelski zgodovinar Ilan Pappé (2006) na-

Foto: Emad El Byed, 2023

Foto: Fred Csasznik, 1948

vaja, da je 10. marca 1948 skupina enajstih vodilnih sionističnih politikov in vojaških poveljnikov dokončno oblikovala načrt, imenovan Plan D (Plan Dalet). Po tem načrtu so enote na terenu prejele jasna navodila za sistematično izselitev Palestincev: obleganje in bombardiranje vasi, požiganje domov, rušenje naselij ter polaganje min v ruševine, da se ljudje ne bi mogli vrniti. V samo šestih mesecih je bilo iz svojih domov pregnanih več kot 750.000 Palestincev, uničenih 531 vasi in izpraznjenih 11 mestnih sosesk (Pappé, 2006, str. 6–7). Pappé opozarja, da ne gre za “tragično posledico vojne”, kot uradna izraelska politika zatrjuje še danes, temveč za zavesten politični in vojaški projekt, katerega cilj je bil ustvariti etnično homogeno judovsko državo (Pappé, 2006, str. 8–9). To obdobje Palestinci imenujejo Nakba – katastrofa. Čeprav so se zaradi podobnih etničnih čiščenj v devetdesetih letih na Balkanu ali v Ruandi oblikovala mednarodna sodišča, je bilo etnično čiščenje Palestine skoraj povsem izbrisano iz kolektivnega spomina sveta (Pappé, 2006).

Čigavo življenje je torej tisto, ki šteje? Medijska retorika in prevladujoči politični diskurz pogosto ustvarjata hierarhijo trpljenja: nekatera življenja so obžalovanja vredna, druga komaj omenjena ali celo pozabljena. Hkrati se naj bi nas učilo, da je vsako življenje pomembno, ne glede na narodnost, vero, etnično ali politično pripadnost. Ko sprejmemo manj od tega, sodelujemo pri dehumanizaciji ljudi,

katerih življenja so označena kot manjvredna. Znana izjava filozofa Walterja Benjamina pravi, da je vsaka zgodovina pisana z vidika zmagovalcev – v tem kontekstu je palestinska zgodovina zgodovina poraženih, ki so jim bile odvzete besede, sanje, zemlja in prihodnost. Če preteklost pozabimo, to legitimira sedanost in s tem tudi prisotnost nasilja. Spomin postane dejanje upora – ne le političnega, ampak tudi človeškega. Včasih se zdi, da je upor edina stvar, ki nam v trenutni politični klimi še preostane.

Na območju Slovenije deluje veliko posameznikov in organizacij, ki ne dovolijo, da bi glasovi Palestincev zamrli. Ena izmed najglasnejših iniciativ je *Gibanje za pravice Palestincev*, ki v solidarnosti s palestinskim prebivalstvom podpira njihov boj za svobodo, pravičnost in enakopravnost. Od leta 2012 so najaktivnejši pri ozaveščanju javnosti o dogajanju v Palestini in Izraelu prek dogodkov in okroglih miz, delujejo pa tudi na področju zagovorništva na državni, evropski in svetovni ravni (*Gibanje za pravice Palestincev*, b. d.). Poleg drugih nevladnih organizacij za Palestince aktivistično deluje tudi *Amnesty International*, ki redno sodeluje pri javnih pozivih, novinarskih konferencah in kampanjah v podporo Palestincem, s katerimi poziva k spoštovanju mednarodnega humanitarnega prava in varnim potem za civiliste, tudi za tiste, ki želijo svoje družine pripeljati v Slovenijo (*Amnesty International*, 2025).

Foto: Abubakr, 2023

V okviru gibanja so bili v Ljubljani organizirani številni dogodki, okrogle mize in protesti, pri katerih v veliki meri sodelujemo in jih organiziramo tudi študenti in študentke. 8. maja lani je skupina študentov in študentk zasedla prostore ljubljanske Fakultete za družbene vede, izrazila solidarnost z bojem Palestine in opozorila, da Izrael v Gazi izvaja genocid. Fakulteto in Univerzo v Ljubljani so ponovno pozvali, naj se opredelita do dogajanja v Gazi, hkrati pa so pozvali tudi k prekinitvi sodelovanja z izraelsko univerzo Bar Ilan (Siol.net, 2024). Univerza v Ljubljani (UL) je maja 2024 sporočila, da na krovni ravni nima aktivnih institucionalnih sporazumov z izraelskimi univerzami ter da sodelovanja v evropskih projektih, kjer nastopajo izraelski partnerji, sproti preverja. Obenem je izrazila zaskrbljenost zaradi dogajanja v Gazi in obsodila uničevanje izobraževalne infrastrukture (Univerza v Ljubljani, 2024). Več kot leto kasneje, avgusta 2025, je Senat UL sprejel sklep, s katerim je pozval Evropsko komisijo, naj zamrzne sodelovanje izraelskih univerz v raziskovalnih programih EU, ter univerzo pozval k ponovnemu pregledu obstoječih sodelovanj (Univerza v Ljubljani, 2025). Kljub temu pa Fakulteta za strojništvo nadaljuje projekt

SEAMAC, v okviru katerega sodeluje z izraelskim Technionom. Dekan je poudaril, da bi prekinitve pomenila vračilo evropskih sredstev, kar naj ne bi bilo izvedljivo. Fakulteta trdi, da projekt nima vojaških aplikacij in da gre za prenos znanja s področja 3D-tiskanja kovin. Glede na Arneto Kušēja, ki piše za Radio Študent, »vsakršno sodelovanje s Technionom, kot tudi z drugimi vojnimi naklonjenimi univerzami v Izraelu, ni le v navzkrižju z zahtevami radikalnega študentstva, temveč tudi z navedenimi liberalnimi prizadevanji Fakultete za strojništvo.« (Kušej, 2024).

Protesti in zasedbe tako delujejo kot signali solidarnosti in čedalje bolj jasna glasba javne zavesti o tem, da ni mogoče molčati. Z javnim pritiskom so študenti dosegli, da se univerza vsaj pogovarja o implikacijah sodelovanja z izraelskimi univerzami in da se tema sploh odpre v akademskem okolju. Kljub temu obstaja mnogo vprašanj, a zame pa je glavno sledeče: ali besede tistih na višjih položajih kdaj dejansko preidejo v akcijo? Gaza po dveh letih sistematičnega ubijanja in kršenja človekovih pravic strada in umira. Zaenkrat trpljenju ni videti konca. Kakšno vlogo potemtakem sploh imajo organi mednarodnega prava?

Bliža se 7. oktober 2025. Moj 22. rojstni dan. V tem času sem spoznala ogromno novih ljudi, sklenila in končala prijateljstva, se preselila, se zaljubila, se izgubljala in se ponovno iskala. Medtem ko sem jaz užila mladost, je bila ta odvezta več kot 20.000 palestinskim otrokom. Vsaj 1.009 otrok, ubitih v času genocida, je bilo mlajših od enega leta, med njimi skoraj polovica (450) dojenčkov. Ranjenih je bilo najmanj 42.011 otrok, Odbor Združenih narodov za pravice invalidov pa poroča, da je najmanj 21.000 otrok ostalo trajno oviranih. Tisoče drugih je pogrešanih ali pa domnevno pokopanih pod ruševinami (Save the Children, 2025). To so otroci, ki nikoli ne bodo izkusili stvari, ki sem jih lahko izkusila sama. Vendar žrtve niso zgolj samo številke; za njimi stojijo imena, osebe z željami, sanjami, ambicijami, strahovi. So ljudje, bratje, sestre, matere, očetje, zdravniki/ce, učitelji/ce, umetniki/ce, študenti/ke, učenci/ke. Ne glede na njihovo vlogo ter identiteto jim je bilo vsem skupno to, da so imeli pravico živeti. Ko danes sedim pred prazno stranjo in poskušam ubesediti to realnost, me preveva občutek odgovornosti: da o tem govorim, da ohranjam spomin, da ne dopustim, da bi njihova življenja postala le še en izbrisan podatek.

Čas, ki sem ga zase dojemala kot čas rasti, zorenja in svobode, je bil v Gazi (in še vedno je) čas preživetja, izgube in smrti.

Viri in literatura:

Amnesty International (2025). Slovenija naj omogoči varne in zakonite poti. Pridobljeno 27. 9. 2025 s <https://www.amnesty.si/peticija/varne-in-zakonite-poti/>
Gibanje za pravice Palestincev (b.d.). Kdo smo. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.palestina.si/kdo-smo/>
Kušej, A. (2024). Vse, kar se da narediti. Radio Študent – Politika, 16. 5. Pridobljeno 29. 9. 2025 s <https://radiostudent.si/politika/terminal/vse-kar-se-da-narediti>
Pappé, I. (2006). The 1948 Ethnic Cleansing of Palestine. *Journal of Palestine Studies*, 36(1), 6-20. Pridobljeno 15. 8. 2025 s <https://www.tandfonline.com/nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/abs/10.1525/jps.2006.36.1.6>

United Nations (2025). Gaza City suffering escalates as Israeli strikes inflict more heavy casualties. Pridobljeno 28. 9. 2025 s <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165948>
Sa. B. (2024). Študentje v okviru propalestinskega protesta zasedli fakulteto za družbene vede. *S. Novice*, 8. 5. Pridobljeno 28. 9. 2025 s <https://siol.net/novice/slovenija/skupina-intelektualcev-s-peticijo-vlado-poziva-k-priznanju-palestine-633475>
Save the Children (2025). Gaza: 20,000 children killed in 23 months od war – more than one child killed every hour. Pridobljeno 28. 9. 2025 s <https://www.savethechildren.net/news/gaza-20000-children-killed-23-months-war-more-one-child-killed-every-hour>
United Nations (2025). Gaza City suffering escalates as Israeli strikes inflict more heavy casualties. Pridobljeno 28. 9. 2025 s <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165948>
Univerza v Ljubljani (2024). Izjava za javnost o sodelovanju Univerze v Ljubljani z izraelskimi institucijami. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.uni-lj.si/novice/2024-05-08-izjava-za-javnost-o-sodelovanju-univerze-v-ljubljani-z-izraelskimi-institucijami>
Univerza v Ljubljani (2025). Senat Univerze v Ljubljani odločil o nadaljnjem sodelovanju z izraelskimi univerzami in institucijami. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.uni-lj.si/novice/2025-08-18-senat-univerze-v-ljubljani-odloca-o-nadaljnjem-sodelovanju-z-izraelskimi-univerzami-in-institucijami>

V STIKU

Miza brez pravil: Ko se inkluzija ne načrtuje, ampak živi

■ Pija Lucija KRALJ

V svetu socialnega dela se pogosto trudimo, da bi našli prave metode, aktivnosti in besede, ki bi mladostnike spodbudile k sodelovanju, razmišljanju in učenju. Želimo jih podpreti, te, ki so prišli k nam po po-moč. A včasih so najmočnejše lekcije skrite tam, kjer jih najmanj pričakujemo – v tišini, med kartami, ki potujejo iz roke v roko, brez enega samega izgovorjenega pravila. Brez metod in teorije.

Med študijsko izmenjavo na Danskem, kjer sem v zadnjem semestru dodiplomskega študija socialnega dela opravljala prakso v mladinskem klubu v Aarhusu, sem imela priložnost doživeti preprost, a izjemno dragocen trenutek z dvema mladostnikoma z Downovim sindromom. Pred tem še nikoli nisem delala z otroki z Downovim sindromom, zato je bila zame ta izkušnja povsem nova. Sprva sem se spopadala z dvomi vase – bom znala vzpostaviti stik, ustvariti delovni odnos, bom lahko nudila oporo in krepila njihovo moč?

Verjamem, da so takšni dvomi in občutki strahu pri socialnih delavkah povsem naravni. Pomembno je, da jih znamo prepoznati – in jih do neke mere celo ceniti. Prav ti občut-

ki nas namreč spodbujajo k refleksiji, iskanju boljših pristopov in osebni rasti.

Pa se vrnimo k moji zgodbi. Kljub začetni negotovosti sta dečka po nekaj dneh v centru preprosto pristopila k meni in mi brez besed ponudila šop kart. Ni bilo veliko razlage – le pogled, nasmeh in tiho povabilo k igri. V tistem trenutku sem začutila nekaj, kar danes razumem kot globoko človeško sporočilo: »Zaupava ti. Pridruži se nama.«

Igrali smo – brez pravil, brez nujnih razlag. Pomembna ni bila zmaga, ampak deljenje trenutka. Kartanje se je spreminilo v tihi ritual, poln gest, pogledov. Naučila sem se, da komunikacija ne potrebuje besed, da se občutek sprejetosti in bližine lahko rodi iz tišine. Bila sem popolnoma prisotna, brez potrebe da »vodim« ali »učim« – in prav v tem sem se največ naučila.

Pozneje so se igri pridružili tudi otroci brez Downovega sindroma. V danskih mladinskih centrih namreč popoldanske aktivnosti potekajo vključujoče – vsi otroci sodelujejo skupaj, ne glede na njihove zmožnosti. In prav to me pri njihovem sistemu še posebej navdušuje. V popoldan-

Foto: Garrido, 2021

skem centru za mlade, ki ga obiskuje več kot polovica osnovnošolcev (starih med 6 in 15 let), so vsi v istem prostoru, igrajo iste igre, ustvarjajo iste zgodbe. Ni bilo razlikovanja, ni bilo pomilovanja ali zaščitniškega odnosa – bila je skupnost. Inkluzija se ni zgodila s pravilnikom ali

posebnim programom. Zgodila se je v igri. Naravno, spontano, enakovredno.

Ta izkušnja me je spodbudila k razmisleku o moji vlogi socialne delavke. Pogosto pripravljamo učne ure, načrtujemo aktivnosti in razmišljamo o metodah. A v resnici mora socialni delavec ostati prisoten in odprt – pripravljen na trenutke, ki jih ne more načrtovati, a se zgodijo sami od sebe. In prav ti trenutki pogosto postanejo najdragocenejši.

Ko danes razmišljam o tej izkušnji, se mi znova in znova v mislih pojavi misel Petra Druckerja: »Najpomembnejša stvar v komunikaciji je slišati tisto, kar ni izrečeno«. V tišini sem med igro slišala vse. In to je bila najbolj dragocena lekcija, ki mi jo je podaril mladinski klub.

Ob pripravi tega prispevka sem razmišljala, ali naj vključim znanstvene vire, vendar se mi je izkušnja zdela preveč osebna in pristna, da bi jo obtežila z dodatno teorijo. Zato sem kot glavni vir uporabila kar svoje dnevniške zapise z izmenjave – kot odsev trenutkov, ki so me zaznamovali. Tebi pa, bralec, želim, da slišiš tisto, kar ni izrečeno, včasih tudi ne napisano.

Telesni stik z otroki v kriznem centru

■ Urša STONY

UVOD

S tematiko telesnega stika sem se prvič srečala v drugem letniku fakultete, ko sem v okviru obvezne prakse sodelovala z osemletno deklico. Na enem izmed najinih srečanj je deklica med pripovedovanjem zgodbe zajokala. Moja prva misel je bila preprosta – hotela sem jo objeti in potolažiti, vendar me je za trenutek prešinilo, da tak stik morda ni primeren. Vseeno sem ravnala po občutku in deklico objela čez rame. Izkušnja mi je dala misliti o strokovni utemeljenosti uporabe telesnega stika v praksi socialnega dela; ko sem se želela poglobiti v slednjo, me je presenetilo, da je literatura na to temo skromna in v tesni povezavi s spolno zlorabo, ter precej odklonilna do uporabe telesnega stika. To me je spodbudilo k raziskovanju ravnanja zaposlenih s telesnim stikom v enem izmed slovenskih kriznih centrov.

V nadaljevanju bom najprej predstavila teoretična izhodišča o telesnem stiku, temu pa bo sledil metodološki pregled raziskave in njeni rezultati.

OPREDELITVE TELESNEGA STIKA

Telesni stik je v literaturi opredeljen na več načinov. Razdeljen je na primerne in neprimerne dotike (Garrett in Lynch, 2010; McNeil-Haber, 2004), nadalje pa je razdel-

jen na dotike, ki jih začne strokovni delavec, ter na tiste, ki jih začne otrok (McNeil-Haber, 2004). Pri tej opredelitvi se mi zdi pomembno izpostaviti, kot izpostavlja McNeil-Haber (2004), da bi moral neprimeren dotik, ki je

nastal na pobudo otroka, biti s strani odrasle osebe nemudoma naslovljen s postavljanjem mej in obrazložen na način, ki otroka ne sramoti in mu hkrati na primeren način razlaga, zakaj je to neprimerno.

Cekaite in Wirzen (2024) v socialnem delu telesni stik razdelita v tri širše opredeljene kategorije:

1. 'Dober' dotik: vključuje dotik, ki kaže sočutje, je tolažil in pomirjujoč, uporaba in odziv nanj pa sta pozitivna;
2. 'Slab' dotik: vključuje fizično nasilje, prisilo in/ali zlorabo;
3. 'Odsoten' dotik: vključuje posameznikov odpor do dotika oziroma njegovo željo po 'dobrem' dotiku v primeru pomanjkanja slednjega.

POMEMBNOST TELESNEGA STIKA ZA OTROKA

Field in sodelavci (2012) ugotavljajo, da so mnoge študije pokazale prispevek pravilno izvedene stimulacije z dotikom k dojenčkovi rasti in dobremu počutju. Dotik ni le bistvenega pomena za rast in razvoj – uporablja se tudi za pomiritev dojenčka ob bolečini in nelagodju (Bellieni idr. 2007, v Field, 2010, str. 368), predvsem takrat, ko starš (oz. skrbnik) drži dojenčka v stiku "kože s kožo" ali "kengurujčkanju" (Ferber, Feldman in Mkhoul, 2008 v Field, 2010, str. 368)

DOTIK V KONTEKSTU PODPORE IN POMOČI IN ETIKA

V ZDA Nacionalno združenje socialnih delavk in delavcev (National Association of Social Workers, NASW) zagotavlja smernice, najnovejše informacije in druge vire za svoje člane in socialne delavke in delavce na splošno (NASW, b. d.). Ena izmed smernic etičnega kodeksa opredeljuje fizični stik kot nekaj, česar socialne delavke in delavci ne bi smeli uporabljati z uporabniki, če pri tem obstaja možnost, da bi kdo od njih zaradi tega utrpel psihično škodo (NASW, b. d.). Socialne delavke in delavci, ki sodelujejo v ustreznem fizičnem stiku z uporabnicami in uporabniki so odgovorne za določitev jasnih, primernih in kulturno občutljivih meja, ki urejajo tak stik (NASW, b. d.). Vzporednico zgoraj navedenemu združenju v slovenskem prostoru predstavljata Kodeks etike socialnih delavk in socialnih delavcev Slovenije (Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije, b.d.) in Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu (*Kodeks etičnih načel v socialnem*

varstvu, 2014), ki telesnega stika ne predvidevata in ga ne opredeljujeta. To razumem tako kot prednost kot slabost pri ravnanju socialnih delavk in delavcev s telesnim stikom v svoji praksi; kot prednost prepoznavam predvsem svobodo pri ravnanju z njim in neomejenost z različnimi predpisi, ki ne bi razumeli njegove kompleksnosti. To pa bi bilo lahko razumljeno tudi kot slabost – ravno neomejena svoboda in prepuščenost socialnih delavk in delavcev samim sebi ter pomanjkanje možnosti opore na strokovno določene smernice za oporo in pomoč.

GLAS OTROKA

Ob raziskovanju predstavljene tematike sem spoznala, da obstaja kar nekaj literature, ki se osredotoča na doživljanje telesnega stika s strani strokovnih delavk in delavcev; pri tem opažam, da primanjkuje literature, ki bi se osredotočala na doživljanje otrok ob prejetem in danem telesnem stiku. Podobno meni tudi McNeil-Haber (2004), ki navaja, da še ni naletela na študijo, ki bi proučevala, kako otroci dojemajo dotik v terapiji.

RAZISKAVA

Vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo izvedla, je v prvi vrsti kvalitativna, saj sta tako osnovno izkustveno gradivo kot potek analize kvalitativne narave (Mesec, 2009, str. 85). V drugi vrsti pa je raziskava uporabna oz. aplikativna, saj lahko predstavlja podlago za oblikovanje smernic na področju ravnanja s telesnim stikom v socialnem delu, hkrati pa bo

Foto: Marina Abrosimova, 2020

doprinesla k osveščanju o vlogi telesnega stika v kontekstu podpore in pomoči, kar predstavlja uporabno znanje o strategijah in metodah delovanja (Mesec, 2009, str. 85).

Raziskovalna vprašanja

Z raziskovalnimi vprašanji sem ožje želela osvetliti različna področja, ki se navezujejo na ravnanje zaposlenih s telesnim stikom in širše, kako je slednji opredeljen v literaturi:

1. Kakšne so aktualne strokovne in znanstvene opredelitve, značilnosti, prednosti, omejitve/tveganja telesnega stika z otrokom v kontekstu podpore in pomoči?
2. Kako strokovne (socialne idr.) delavke ravnaajo glede telesnega stika z otrokom v kontekstu podpore in pomoči in kako preverjajo koristnost telesnega stika za otroka?
3. Na katere vire (znanja, osebne izkušnje, kodekse idr.) se opirajo strokovne delavke glede telesnega stika z otrokom v kontekstu podpore in pomoči in kaj bi glede tega še potrebovale?

Merski instrument

Merski instrument je bil vodilo za intervju, ki sem ga oblikovala v sodelovanju z mentorico izr. prof. dr. Leo Šugman Bohinc. Vodilo za intervju je bilo sestavljeno iz trinajstih vprašanj. Slednja so se navezovala na različna področja: različno ravnanje strokovnih delavk in delavcev s telesnim stikom v različnih situacijah, katere etične dileme pri tem zaznavajo, na katere vire se opirajo pri takem ravnanju, ter kaj bi pri tem še potrebovale oziroma potrebovali.

Enote raziskovanja

Populacija raziskave so bili zaposleni v enem izmed slovenskih kriznih centrov, ki so se odzvali vabilu k sodelovanju v raziskavi na dan izvedbe intervjuja. Izvedla sem popis populacije, ki obsega osem oseb.

Zbiranje in analiza podatkov

Pri izbiri metode zbiranja podatkov sem se znašla v dilemi – odločala sem se namreč med izvedbo fokusne skupine in individualnih intervjujev. V obeh možnostih sem videla tako prednosti kot slabosti; fokusna skupina bi sicer omogočila hitro zbiranje podatkov, vendar bi zaradi same organizacije dela kriznega centra težko zbrala zadostno število zaposlenih naenkrat. Z izvedbo individualnih in-

tervjujev pa bi se izognila ravno tej zagati, saj bi se lahko časovno bolje prilagodila zaposlenim.

Sprva sem tako sestavila *Vabilo k sodelovanju v raziskavi*, v katerega je bila vključena možnost izbire med izvedbo fokusne skupine in individualnih intervjujev. Zaposleni so lahko svojo odločitev zabeležili v anketi, ustvarjeni na spletnem portalu 1KA. Prevladovala je izbira individualnih intervjujev, tako da sem jih določila kot metodo zbiranja podatkov.

Intervjuje sem za namene kasnejšega transkribiranja snemala in jih po prepisu izbrisala. Podatke sem nato odprto in osno kodirala.

RAZPRAVA

Ravnanje zaposlenih s telesnim stikom in preverjanje koristnosti slednjega za otroka

Zaposleni so prepoznali, da uporabljajo veliko vrst telesnega stika: objemanje, božanje, previjanje, tuširanje, dajanje poljubov na lice, crkljanje, držanje v naročju, držanje za roko in telesni stik pri osebni negi. Ti telesni stiki so najpogosteje uporabljeni zvečer, ko so otroci in zaposleni zbrani na kavču. Predvsem se uporabljajo, kadar se otrok znajde v situaciji, ko želi škodovati sebi ali drugim, kar avtorji Garrett in Lynch (2010) ter McNeil-Haber (2004) opredeljujejo kot primeren dotik, saj ga strokovne delavke in delavci uporabljajo za namen zagotavljanja varnosti. Posebna polemika se je odprla glede nege (okoli) intimnih predelov. Garrett in Lynch (2010) nego (okoli) intimnih predelov označujeta kot neprimeren dotik. Strokovne delavke in delavci v kriznem centru so prepoznali, da izvajajo telesni stik tudi med tuširanjem in nudenjem pomoči pri osebni higieni otrok, kar je, kot pravijo zaposleni, pomembno z zdravstvenega vidika tako za posameznega otroka kot za ostale otroke in zaposlene. Tak telesni stik torej ne prepoznavajo kot neprimeren, temveč kot pomemben in neizbežen. Tudi sama prepoznavam, da gre za pomemben in neizogiben telesni stik, ki ga v času nastanitve otrok ne more nuditi nihče drug kot ravno zaposleni, ki so za take dejavnosti usposobljeni.

Če je treba prekiniti telesni stik, zaposleni to storijo z verbalno obrazložitvijo in to ne na grob način. S takim ravnanjem se strinja McNeil-Haber (2004), ki poudarja, da je treba nasilna vedenja otrok omejiti s postavljanjem mej in to na način, ki otroka ne sramoti. Prekinitve tele-

snega stika se dogajajo med otroki ter med otroki in zaposlenimi. Med otroki se telesni stik prekine takrat, kadar se med seboj poljubljajo ali kadar otrok drugim kaže svoja spolovila. Med zaposlenimi in otroki pa se stik omejuje v obe smeri: s strani otrok do zaposlenih se omejuje takrat, ko se otroci zaposlenih dotikajo po intimnih predelih; s strani zaposlenih do otrok pa v primeru tuširanja, in sicer tako da slednje opravljajo redno zaposleni in ne prostovoljke, prostovoljci, študentke ali študenti.

Področje zanimanja v moji raziskavi je bilo tudi razlikovanje ravnanja glede na biološki spol tako zaposlenih kot otrok. Zaposleni razliko pri ravnanju s telesnim stikom glede na biološki spol prepoznavajo predvsem pri delu z otrokom z izkušnjo spolne zlorabe. Aquino in Lee (2000) menita, da ima lahko izkušnja z dobrim telesnim stikom na to populacijo koristen učinek. Zaposleni so menili, da mora otrok imeti izkušnjo primernega telesnega stika tako s strani zaposlenih ženskega kot s strani zaposlenih moškega biološkega spola.

Nekateri zaposleni menijo, da dlje ko so otroci nastanjeni v kriznem centru, močnejši odnos se vzpostavi med zaposlenimi in otroki, kar posledično vodi do več telesnih interakcij.

Najpomembneje pri preverjanju koristi telesnega stika za otroka se zaposlenim zdijo pozornost in hitro reagiranje na otrokovo doživljanje telesnega stika ter spoštovanje njegovega odziva. Tako meni tudi Novak (2018), ko pravi, da je pred dotikom treba otroka vprašati, če mu ta ustreza, in njegov odgovor spoštovati.

Viri opore strokovnim delavkam in delavcem

Eden od virov, ki strokovnim delavkam in delavcem predstavlja oporo, je šolanje, specifično predmet (razvojna) psihologija, katerega nauk je bil, da se z objemom in pohvalo otroku da občutek varnosti, zaželenosti, lagodja in potrditve. Večina zaposlenih se strinja, da bi jim koristilo, če bi se tekom šolanja o telesnem stiku učili več. Pri tem pa se poraja tudi dvom, ali bi jim šola lahko podala to znanje; nabor znanj naj bi bil namreč preširok, da bi se lahko dotaknili ravno te teme.

Vire opore predstavljajo tudi pretekle delovne izkušnje in praksa, izkušnje, ki so jih zaposlene in zaposleni pridobili z lastnimi otroki, ter empatija.

ZAKLJUČEK

Z raziskavo sem želela preveriti, če in kako je telesni stik uporabljen v praksi socialnih delavk in delavcev ter drugih strokovnih delavk in delavcev. Ugotovila sem, da telesni stik zagotovo je uporabljen – pri delu z otroki skorajda samoumeven, vendar ni ozaveščen, v slovenskem prostoru pa redko opredeljen. Čeprav obstajajo (tuje) smernice za ravnanje z dotikom, menim, da bi jih lahko dodelali in s tem ozavestili uporabo telesnega stika v praksi socialnega dela. Prav tako se mi zdi pomembno, da ne pozabimo, da je uporaba dotika dvostransko dejanje – dejanje tistega, ki se dotakne, in tistega, ki je dotaknjen. Če na to pogledamo z vidika otroka, s katerim lahko v praksi socialnega dela pogosto vzpostavljamo telesni stik, je pglavitno, da ne pozabimo, da je tudi on pomemben in enakovreden soudeleženec v tem dvostranskem dejanju. Pomembno je, da se kot strokovne delavke in delavci zavedamo svojih dejanj in jih skušamo tudi strokovno utemeljiti. Pri tem pa ne smemo pozabiti na otrokove potrebe, želje in doživljanja ter jih na tak vključimo v soustvarjanje potencialnih smernic na tem področju.

Viri in literatura:

- Aquino, A. T., & Lee, S. S. (2000). The Use of Nonerotic Touch with Children: Ethical and Developmental Considerations. *Journal of Psychotherapy in Independent Practice*, 1(3), 17–30. Pridobljeno 30. 9. 2025 s https://doi.org/10.1300/J288v01n03_02
- Cekaite, A., & Wirzen, M. (2024). Social and Emotional Functions of Institutional Touch in the Relational Care of Young Children. *Child & Family Social Work*. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://doi.org/10.1111/cfs.13161>
- Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije. (b.d.). Kodeks etike. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://dsdds.si/kodeks-etike/>
- Field, T. (2010). Touch for Socioemotional and Physical Well-Being: A Review. *Developmental Review*, 10(4), 367–383. Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://doi.org/10.1016/j.dr.2011.01.001>
- Kangaroo care. (2023). Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://my.clevelandclinic.org/health/treatments/12578-kangaroo-care>
- Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu. (2014). Ur. l. 50/14
- Lynch, R., & Garrett, P. M. (2010). 'More than words': touch practices in child and family social work. *Child & Family Social Work*. 15(4), 389–398. Pridobljeno 30. 9. 2025 s https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1365-2206.2010.00686.x?saml_referrer
- McNeil-Haber, F. M. (2004). Ethical considerations in the use of nonerotic touch in psychotherapy with children. *Ethics & Behavior*, 14(2), 123–140. Pridobljeno 30. 9. 2025 s https://doi.org/10.1207/s15327019eb1402_3
- Mesec, B., Rape Žiberna, T., & Rihter, L. (ur.) (2009). Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- National Association of Social Workers. (b.d.). Pridobljeno 30. 9. 2025 s <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>
- Novak, A. D. (2018). Priročnik za pedagoge: Kako učinkovito pomagati otroku, ki je doživel težje izkušnje [pdf]. Slovenska fundacija za UNICEF. Pridobljeno 30. 9. 2025 s https://unicef.si/wp-content/uploads/2022/09/UNICEF_Slovenija_Priročnik_Kako_ucinkovito_pomagati_otroku_ki_je_dozivel_tezje_izkusnje_2018.pdf

Kaj pomeni odrasti v času, ko so pričakovanja prevelika, podpore pa je premalo? Kako se mlado dekle spopade z bolečino, ki jo odrasli pogosto spregledajo ali zreducirajo na recept? Mladostnica nam v tem intervjuju ponudi vpogled v svojo resnico – polno dvomov, padcev in ponovnih poskusov. Njena izkušnja ni le osebna, temveč tudi univerzalna: govori o ranljivosti, ki jo nosimo vsi, in o moči, ki jo najdemo, ko začnemo govoriti.

Bi lahko na kratko opisala, kako so se začele tvoje duševne stiske?

Obiskovala sem glasbeno srednjo šolo, torej umetniško gimnazijo. Poln urnik v teh letih je lepa reč, še posebej, če ga vsak dan opravljaš za računalnikom, ker je svet v pandemiji. Kmalu se vrneš v realnost, nakar te zadene hitrost "resničnega" sveta in težnja po pristnem kreativnem izražanju, česar na določeni točki nisem več zmogla. Sram me je bilo svojih umetniških podvigov, sram me je bilo pred prijatelji glasbeniki. Za notnim stojalom sem postajala vse bolj pasivna in razdražljiva. Vsaka napaka me je vrgla iz tira, kar me ni ohranilo v ljubezni do tega, kar počnem, ampak me je po krivih tirih peljalo naprej, da sem zasovražila težo profesije in svojo nezmožnost fokusa, tudi komunikacije. Sovražila sem svoja čustva, ki so ubegla samokontroli. Doma je vedno vladala blažena svoboda, delavnost in obilje, če vpraša sosed ali naključen tujec. Maskiranje je bilo pri nas dolga leta način življenja. Žal se mi zdi, da se družine bolj in bolj izolirajo zaradi obremenjenosti in prikritih morilcev zdrave komunikacije. V šoli sem težko funkcionirala, med individualnimi urami

sem spontano jokala med igranjem, tako hudo mi je bilo. Pa ne zase, ampak za profesorja, ki je moral to poslušati, ali za mimoidoče. Panični napadi so bili kar logičen opozorilni znak, da moram to temo odpreti pri mami. Zaradi neživivosti moje družine vame mi je življenje srednješolke v glavnem mestu izredno ugajalo, saj sem imela več stimulacije. Pa še klic od mami vsak večer, SMS od očeta, načeloma pa družba sošolcev, soglasbenikov in profesorjev, kjer je bilo vedno kaj za povedati, koga za očrtni ali se komu smejeti. Profesor za instrument, ki me je spremljal štiri leta šolanja tam, je bil kljub moji pasivnosti vedno pripravljen na nov dan. Ohranil je spoštovanje do mene, kar cenim in jemljem za vzor. Vlekla sem svoje stiske, nisem se jih znala prav znebiti, tajila sem svoje potrebe in pogosto igrala lažno podobo sebe, da bi zadovoljila del rane, ki je to vlogo potreboval. Nisem bila zmožna najti fokusa, ki me je ponesel iz domače dinamike v popolnoma neznano, kjer sem bila sama. Premlada sem se ukvarjala s tiskami staršev, poleg tega pa mi je primanjkovalo časa zaradi izobraževalnih obveznosti.

Foto: Guillaume Pierre LEROY, 2021

Vse to sem doživljala kot nekakšno nadaljevanje in ponovno rojstvo občutkov iz osnovne šole, tokrat veliko huje in veliko intenzivneje. Moje telo že takrat ni moglo sprejeti trojke iz matematike, ki sem jo dobila v šestem razredu. To je bila zame enka, kar je že takrat pomenilo, da bo doma slaba volja, in se lahko zato kar končam pod avtom, tako, meni nič tebi nič, ker me je bilo preveč strah iti domov z dobro oceno.

Kdaj si prvič poiskala pomoč? Kaj je bila prelomna točka, kadar si vedela, da ne moreš več enako živeti naprej?

Pomoč sem poiskala, kadar več nisem mogla zanikati svojih stisk. Paničnih napadov nisem mogla skriti, niti silnih izbruhov jeze in nezadovoljstva ne, zadržati ni bilo moč niti solz, ogromno sem prejkala. Nič mi ni bilo jasno, stalno sem tekla od ene misli do druge, poskušala najti rešilno bilko sama. Naenkrat sem postala zasičena z mislijo, da želim umreti in da je to edina pot do miru. Samo mir sem si želela. Mir pred svojo realnostjo.

Zaradi rapidnih medikalizacij kakršnih sem bila deležna tudi jaz, sem prepričana, da veliko otrok in odraslih nikoli ne prejme prave rešitve. Začela sem veliko raziskovati o temi antidepressivov, raznoraznih anksiolitikov in antipsihotikov – vse troje sem imela predpisano nekaj časa – in ugotovila sem, da imajo zelo nevhvaležne učinke na telo in možgane, visoka je tudi stopnja placeba pri tovrstnih zdravlilih. Počutila sem se veliko bolj utesnjeno, če sem pomislila, da svojo glavo zastrupljam – skratka, jemanje tablet je postalo kontraproduktivno. Podvomila sem v zdravstveni sistem (verjetno tudi zaradi sistemsko orientirane bolnišnice nisem imela jasne obravnave ali zdravljenja, tudi testi, ki so jih opravljali so služili bolj arhivu kot meni) in se kmalu po zaključku zdravljenja na UPK Ljubljana odločila, da, po seznanitvi osebne psihiatrinje, zdravlila preneham jemati. Osebno psihiatrinjo sem pa imela zgolj, ker sem bila »dovolj resen primer« in sem že bila na bolnišničnem zdravljenju. Čakalne vrste so baje ogromne. To me boli. Posebno, ker vem, da velika večina ne bo našla tega, kar potrebuje, v tabletih.

A si svoje stiske poskusila reševati tudi na druge načine (poleg klasičnega medikamentoznega zdravljenja) in kakšne so tvoje izkušnje pri tem?

Moj prvi psihoterapevt, preden sem se zdravila v bolnišnici, je bil »freudovski«, torej psihoanalitičen. Nevedna in željna pozitivnih rezultatov sem odhajala iz seans potrta in na tleh. Gospod na drugi strani je večinoma samo kimal, kot da je odtaval v mislih, in ni ugotovil, da nasproti sedi jokava panična mladenka, ki si ne bo mogla sama pomagati. Verjetno ga je takrat bolj zanimal honorar, ki ga je prejel od mene, saj ni omenil, da bi zame bila boljša druga vrsta terapije. Povedala sem mu za hude življenjske izkušnje, on pa jih je prekimal, vse, dokler nisem javila, da me zaradi hospitalizacije ne bo več na srečanja. Po treh mesecih izolacije na Grablovičevi sem decembra isto leto našla »geštalt« terapevtko, ki je z menoj še danes. Po treh letih psihoterapije, tudi lastnih alternativnih pristopov, predvsem s kanabiodi in dihalnimi vajami, lahko rečem, da duševno okrevam. Odiram povezave, ki sem jih vsled travm potlačila in vsa ta leta zaničevala, ker so mi doma zbili pogum zanje.

Kako so na tvoje težave reagirali ljudje okoli tebe – družina, prijatelji, šola?

To je zelo pomembno vprašanje. Sama sem bila čez osnovno šolo odličnjakinja in tudi v srednji šoli mi ni šlo najslabše. Bila sem uspešna in nadobudna mlada glasbenica, olikana, ustrežljiva, razumska in samozavestna. Ko gledam nazaj, bi res morala spregovoriti, namesto da sem čakala, da kdo opazi moje stiske. Šestnajst let sem igrala otroka. Za čustveni dostop do staršev sem morala zlesti na njen nivo argumentiranja, ki je pristranski, beden, skratka tuj za navihanega otroka. Za kakšno leto po zdravljenju sta se še moja skregana starša pobotala, rekla bi, da sem lahko takrat spet igrala otroka. Ampak, ker je večina temeljnih vrednot v naši družini zgrajenih na ideji »delo osvobaja«, si nisem smela vzeti časa, da se po končani mukotrni srednji šoli znova zberem in usmerim za prihodnost. Po patetičnih monologih mame, češ da »pauzerji« nikoli ne doštudirajo in si brez diplome ničla, sem se z občutki krivde vpisala na brezvezen program, ki sem ga kmalu pustila. Šele takrat sem se zavedala, da znova puščam družini, da me sesuje zaradi lastnih praznih vizij. Da je sedaj čas, da me nihče ne žene v nič več. Moja osvoboditev se je začela tam, s prekinitvijo študija in ciklusa avtopilota, ki sledi željam svoje mame. S tem se je tudi končal moj status osebe, ki jo sprejemajo tako kot je – znova sem bila stara, nepravilna, nezaželena jaz. Vedela sem, da me bodo marginalizirali zaradi akademskih odločitev, vsaj čustveno. Odkar sem na poti okrevanja (z

zgolj študentsko službo), me nekateri sploh ne vprašajo več, s čim se ukvarjam, kot da jih nikoli zares ni zanimalo ali kot da že poznajo odgovor. To me res žalosti, da ni jedra pri nas.

Dve leti kasneje sem uspela izključiti avtopilota, vzdržujem svojo optimistično držo in ne popuščam v boju za resnico. Od domačih pride val razumnejših dni, nakar se kaj kmalu spet znajdem na zatožni klopi. Nanje gledam kot na moje nebogljene otroke, na Sizife, ki želijo redefinirati gravitacijo, a jim to seveda ne uspe. Od vseh tablet mi je najbolj pomagala distanca od doma.

Kako se spominjaš svoje izkušnje zdravljenja v psihiatrični bolnišnici?

Otroški zaprti oddelek je v bistvu zelo dobro strukturiran, tudi osebe, ki me je sprejelo, ni bilo nekorektno. Edino ta začetni proces, ko ti ni jasno, ko te vsepovsod pregledujejo, je izčrpavajoč, ampak za otroka, kot sem bila jaz takrat, je bila to izjemna izolacija oziroma pobeg od realnosti in lastnega življenja v nek sistem, ki mi je bil nepredstavljen. Kot nek uspešen glasbenik si ne predstavljaš, da boš enkrat pristal v mentalni bolnišnici.

Edina stvar, ki jo znajo početi je predpisovanje zdravil in spremljanje stanja ter prilagajanje terapije in regulacija, da ne postane prehudo. To je po vzoru neke tipične bolnišnice. Nima osebne vtisa, karkoli poveš, zna biti preslišano.

Zame to ni bila najbolj primerna institucija, saj je zaprti oddelek v primerjavi z odprtim precej rigiden kar se tiče osebnega stika in tudi vidiš veliko več tragičnih zgodb.

Kakšno je tvoje mnenje o tovrstnem zdravljenju?

Zdi se mi kot nek varen prostor za človekove najtemnejše čase, saj ti takrat odpade eno breme, še posebej ko si otrok, ker je to tako ranljivo obdobje in če doma nimaš pravega okolja, se ti lahko vse podre. Če ostaneš doma, nisi spremenil okolja, nisi šel nikamor.

Ko sem prišla ven, sem skrenila v drugo smer, stran od zdravil. Mislila sem, da moram vse drastično spremeniti pri sebi, dodatno sem izgubila kompas, ampak niti nisem vedela zakaj.

Tekom bolnišnice sem začela jemati zdravila, ki so mi jih velikokrat zamenjali, da bi videli, katera bi bila boljše. Zdravila sem po tem jemala še eno leto. Po svojih izkušnjah z antidepresivi ... Nihče mi ni povedal, da je to neko drastično zdravilo. Doživljala sem veliko fizioloških sprememb – pridobitev na teži, kmalu si več nisem bila všeč vizualno in sem šla v mnogotere lepote izboljšave in tukaj sem izgubila kompas. Nisem bila več tako slabo, ampak sem se ponovno ujela v iste vzorce. Življenje na antidepresivih je bilo ravno, ni bilo samokontrole, postajalo je tudi problematično. Pri tem želim tudi poudariti, da po odpustu iz bolnišnice zdravljenje ni šlo linearno navzgor, kot si to mnogi predstavljajo. Še je bilo veliko padcev in vzponov. Kombiniranje antidepresivov s substancami me je vedno bolj nekako peljalo na pot, ki ni bila dobra. Pol leta po bolnišnici sem še blodila, v bolnišnico sem šla namreč kot zelo zaprta in nedostopna, po odpustu pa sem želela vse poskusiti – blond lasje, pirsingi in podobno, impulzi so se še bolj poglobili. Ves ta čas se nisem zavedala in me ni niti nihče drug opozoril, da je to, kar sem počela, isti vedenjski vzorec, le na drug način oziroma v drugi preobleki. Želiš si, da vse kar je bilo prej na tebi, izgine. Trajalo je vsaj eno leto po odpustu iz bolnišnice, da sem dojela, kaj ponovno počnem. Takrat sem se rešila šole in si poiskala službo preko študentskega servisa – takrat sem doživela nek »boost« motivacije, saj sem delala v modi, nad katero sem že dolgo navdihnjena.

Najbolj so mi pomagali ljudje, ki so bili ob meni in brez katerih ne bi uspela niti mature narediti, pa tudi holistične metode namesto psihiatričnih zdravil ter ustrezna psihoterapevtka, s katero sem še danes v psihoterapevtskem procesu.

Kako danes gledaš na to izkušnjo – te je kako preoblikovala?

Težko, da me ne bi. Dala mi je predvsem veliko različnih perspektiv za pogledati na situacijo, dala mi je tudi vedeti, da sem lahko hvaležna za čase stabilnosti. Generalno se mi je pogled na svet prerodil. Še vedno sem psihoterapevtsko vodena, obiskujem isto terapevtko že 3 leta, ki me že zelo dobro pozna in se je ustvarila prava dinamika med nama, ki me ne pusti na cedilu. Ni se še toliko stvari konkretno spremenilo glede težav, ki me pestijo že dolgo časa, ampak imam obdobja, ko se lahko kontroliram in ko lahko vstopim v vlogo opazovalca. Po določenem času se lahko

razvije moč samorefleksije, ki pa ne pride čez noč, in moraš samo verjeti v to, da si sposoben zgraditi svoje življenje.

Kaj bi spremenila v sistemu duševnega zdravja, če bi imela to moč?

Ustvarila bi eno srednjo pot za otroke in mladostnike, ker so oni temelj naše družbe in dolge čakalne vrste v psihiatričnih bolnišnicah jim nič ne pomagajo. Kvečjemu samo dodatno poglobijo njihove stiske, ker so po navadi in generalno doma težko razumljeni v tem obdobju, kar je tudi problem, saj se starši ne vedo vživeti v otroka. Vsi mogoče niso kritični psihiatrični problemi, se pa vseeno vpišejo v te čakalne sisteme, saj nimajo možnosti, da bi si preko zavarovanja lahko poiskali psihoterapevta.

Kaj bi želela sporočiti drugim, ki se trenutno soočajo s podobnimi težavami?

Od vseh tablet, ki vam jih lahko predpišejo, se mi zdi najbolj vredna distanca od doma, tako fizična kot duševna. Vsem, ki se soočajo z družinskimi strupi, polagam na srce,

naj spreminjajo samo sebe in svoj odnos do sebe, saj bodo tako našli odgovore in poti. Tako tudi najdejo ljudi, ki jim bodo pripravljene pomagati brez opazk in nalaganja krivde. Hvaležna sem za svojo pravo družino, sestavljeno iz ljudi, ki mi prinašajo obilo dobre volje in iskrenosti, zato se na svojo biološko družino za uteho in udobje ne zanašam več, saj jim tega nikoli ni uspelo dati zares iskreno. Svetujem tudi, da prepoznajo lažne altruiste, torej ljudi, ki "delajo vse iz srca in za dobro drugega". Te kmete je treba žrtvovati, saj nas na dolgi rok le lovijo na napakah kar je nalezljivo.

Vsak odgovor se najde v nas samih. Le nase se lahko zanesemo od danes pa do konca svojega časa. Pekel ni kraj, kamor gremo, če smo poredni; je stanje, ki ga danes mnogi prizadejejo drug drugemu. Dajmo se sprejeti, nismo si spet tako različni, kot so nas učili verjeti.

Lačna miru, sita utrujenosti

■ *Spraševalka: Maja HRIBERNIK MLINAR*

Intervju sem opravila s prijateljico iz osnovne šole, ki je z mano delila svojo izkušnjo z anoreksijo. Njena pripoved je osebna, iskrena in vključuje tudi humor. V posameznih delih je počutje sogovornice in njeno mišljenje glede motnje hranjenja opisano zelo podrobno in nazorno, zato osebam, za katere so te stvari občutljiva tematika, odsvetujem branje. Namen tega intervjuja ni ta, da bi v bralcu_ki pustil neprijetne občutke, ampak je namen izobraževalne narave z namenom širjenja ozaveščanja o motnjah hranjenja.

»Na študiju nam je profesorica za angleščino rekla, da bi vedno morali poslušati svoje telo. Potem pa se je popravila in rekla, da če imate motnjo hranjenja, da definitivno ne poslušati svojega telesa in svoje intuicije.«

Ali lahko prosim na kratko opišeš obdobje, ko si se začela boriti z motnjo hranjenja? Od začetnih izzivov pa do poti okrevanja.

Težko rečem, kdaj je bil prelomen dan. Spominjam se, da sem bila zelo zaprta vase in zelo jokava. Mučil me je perfekcionizem. Spominjam se časa, ko sem pekla palačinke in niso lepo uspele. Pojavljati so se začeli glasovi v moji glavi, da nisem dovolj dobra in da nisem dovolj sposobna – da še palačink ne znam speči. Ti glasovi so bili zelo hudobni in so me zelo potrli. Zaupala sem se svoji mami in poiskali sva pomoč. Ona se je tudi spopadala z motnjo

hranjenja in je vedela, kako odreagirati. Je pa bilo to zelo temačno obdobje. Ni mi bilo do druženja, ker sem bila osredotočena nase. Hotela sem imeti strikten urnik. Takrat pa takrat jem določene obroke - obroke sem si tudi s sabo nosila. Zelo me je s tira vrglo, če je kaj prišlo vmes, imela sem zelo strukturiran dan. Ob tisti in tisti uri sem šla na sprehod. Okrevanje pa je tudi bilo zelo »tricky«. Ko že misliš, da si že ozdravel, aha, v bistvu nisi. Zelo veliko je vzponov in padcev. Vidiš drobno lučko na koncu tunela, kot radi pravijo. Je pa definitivno veliko boljše, ko poiščeš pomoč.

Lepo si povzela ... Kako si se pa zavedala, da imaš motnjo hranjenja? Ker da si priznaš, je morda lahko dolg proces, predpostavljam?

Sprva, ko sem poiskala pomoč se nisem zavedala, da je to motnja hranjenja. Ker se mi zdi, da so motnje hranjenja opisane, kot da oseba zelo shujša, kar pa ni nujno. Lahko se začne počasi in omejuješ svoje obroke. Kalorije hočeš spraviti ven iz telesa. Bodisi s telovadbo bodisi z nekimi aktivnostmi. Če se prekršiš pri družinskem kosilu, razmišljaš, kako boš zmanjšal to pri večerji. Nekaj časa je trajalo, preden sem si priznala, da imam problem. Psihologinja in psihiater sta mi podala strokovno mnenje in rekla, da trpim za motnjo hranjenja. Dolgo sem menila, da drugi pomoč bolj potrebujejo, kot jaz, ker imajo morda še hujše težave, jaz jim pa zdaj tu zasedam prostor. Ne vem točno, kdaj sem si priznala. Verjetno takrat, ko sem videla, da to zelo vpliva na moj dan in da imam tega dovolj. Računanje kalorij mi je namreč zavzelo toliko časa. Prav spominjam se pogovora s psihiatrom, ko me je vprašal: »Kakšen je moj dan? Kaj počnem, kako ga preživim?« Moj dan je potekal tako, da sem se zbudila ob petih, pojedla zajtrk, šla na avtobus, se vozila uro in pol do šole, bila v šoli nekje do dveh, spet uro in pol vožnje, prišla ob štirih domov, pojedla kosilo. Potem pa eno urni sprehod, kakšna joga, če mi je čas dopuščal še eno urni sprehod po večerji in potem delo za šolo po večerji. Vmes med temi obroki sem si računala kalorije in to mi je vzelo veliko časa. Šla sem na internetni kalkulator kalorij in zračunala vse, od čebule do korenčka, praktično vse. To sem torej povedala psihiatru in se zavedala, da jaz praktično nič ne počnem v dnevu. In sem si rekla: »To je pa kar slabo.« Nisem našla časa za prijatelje, družinska kosila pa so mi povzročala veliko stresa, ker so vključevala hrano in opazke.

Rekla si, s čimer se absolutno strinjam, da imajo ljudje lahko motnjo hranjenja in da to ni nujno pogojeno s tem, da oseba izgubi težo. Si morda pripravljena deliti še kakšne spremembe, ki so se dogajale poleg izgube teže, ki si jo že omenila.

Manj energije. Spomnim se, da sem med igro z mlajšo sestro, ki je bila stara štiri leta, jaz pa šestnajst, dobesedno zaspala. Šla je po mamo, katera mi je rekla: »A si umrla?« Telo tako izčrpaš, da si konstantno utrujen. Čeprav si utrujen in bi najraje šel spat, te notranji glas ne ustavi – ker veš, da moraš še odšportati, še iti na sprehod. In prej ne greš spat. In tudi, ko greš k počitku, se ne spočiješ.

Razmišljaš, kaj boš jutri jedel. Hrana in obroki so tako velik del tvojega razmišljanja v tem obdobju, konstantno razmišljaš le o tem. Šele ko zaspiš, te misli utihnejo. Spalo se mi je tudi med poukom. Knjige sem tudi nehala brati v tem obdobju, prebrala sem le dve strani in zaspala. Počutila sem se tudi šibko. Grozno me je tudi zeblo, imela sem hladne roke in noge, tudi poleti. Hladno. Pozimi sem morala imeti toliko slojev oblačil, saj bi drugače zmrazilila. Anoreksija je povezana tudi z depresijo in anksioznostjo, zato sem pogosto imela zlome, jokala sem. Prišlo je tudi do tega, da sem razmišljala: *OK, hočem, da se to konča. Kaj je sploh smisel življenja?* To je bila zelo pogosta misel mojih sprehodov, da je vse preveč utrujajoče in zahtevno. Bila sem tudi zelo živčna, ker sem bila vedno na preži. *Mi bo zdaj kdo kaj komentiral? Moram imeti obrambni mehanizem pripravljen? Bo kaj prekrižalo moje načrte? A bom lahko opravila svojo rutino?* Osebnostno te spremeni. Bila sem zelo ljubosumna in jezna na svojo mlajšo sestro, ker je prejemala pozornost. Misli-la sem si: *Kje je zdaj pomoč, ko jo človek rabi največ?* Tudi očitke sem dobila, da bi morala iti na zdravljenje v bolnico, ker dajem slab zgled svoji sestri in da bo tudi ona razvila motnjo hranjenja. Ampak bila je stara 3 ali 4 leta, dvomim, da se je v tolikšni meri zavedala, kaj se dogaja. V glavnem, podpora je manjkala.

Tudi, če je bila takšna skrb menim, da bi moralo vse skupaj biti drugače izraženo ... Za motivacijo si rekla, da je bila kljub utrujenosti zelo močna. Po drugi strani pa si tudi omenila, da je bilo povezano vse skupaj z depresivnimi razpoloženji. Mi lahko prosim bolje pojasniš svojo motivacijo v tem obdobju.

Imela sem motivacijo do rutine, odličnih ocen in do ohranjanja teže, ki me je gnala naprej. Ohranjati težo do te mere, da se nisem zredila, ampak če sem shujšala pa ni bilo panike. Tem boljše. Motivacijo sem imela do tega, da se moram učiti in športat ter manj vnašati hrano. To je bilo vedno, četudi sem bila tako utrujena, da bi najraje šla spat, je ta glas bil sam: *Ne, to izpolni in ti pol pančkej!* Bilo je utrujajoče. Na sprehodih sem bila včasih sam ... Ah, faking lajf. A veš, kaj mislim? (Utrujajoč smeh.) Še zdaj, ko hodim po istih poti in se spomnim svojih občutkov, sem tako hvaležna, da je to mimo, ker je bilo tako naporno. Misli niso odnehale. Na nekih točkah sem se ustavila in sem si želela, da naj samo utihnejo. Sam nehaj razmišljat. Nase sem tako močno pritiskala, da si na neki točki nisem

več želela živeti. A je sploh smiselno? Naj se že (opomba: anoreksija) konča. Je pa to protislovno, saj če želiš, da se to konča, moraš začeti delati na tem, da se ne bojiš vnosa in hrane, tega pa nisem hotela. Ko ti vzpostaviš neko rutino je tako težko iti iz nje. Ko sem prišla do te točke, da sem si sama želela ozdraviti, sem si zelo zapomnila psihiatrovih besed. Čeprav ga sploh nisem marala, ker je imel napačen pristop, sem si zapomnila, ko je rekel: »Veliko ponavljajš, da se moraš zredit. S tem ne boš nikamor prišla, če boš to govorila. Neka naloga. Nočeš narediti ti, ampak hočejo drugi, da narediš. Dokler si boš to govorila, ne boš nikamor prišla. Moraš si želeti v smislu, jaz se hočem zredit. Ko si boš to začela govoriti se ti bo tudi tok misli spreobrnil.« In se spomnim pri obrokih: »To moram do konca pojesti!« Svet se mi je tam do konca podiral, jaz pa sem si mislila: *Fak moram. NE. Hočem!* Vmes sem jokala zraven. (Smeh.). Postalno mi je že tako mučno in prišla sem do spoznanja, da si tega ne želim več.

A ti je to prigovarjanje spremenilo dejansko tok misli ali ugotovitev, da je to takšno strogo življenje?

Bolj ugotovitev, da je dosti, da ne morem več tega in ne zmorem. Ampak tudi, ko sem si želela, ni postalo lažje. To je bil največji izziv. Vem, da sem zelo hodila na sprehode in tam veliko premišljevala: *Jaz si želim ozdraviti, ampak ne morem iti preko sebe.*

Omenila si, da je psihiater imel napačen pristop, omenila si tudi psihologinjo ter občutek, kot da nekemu, ki bi bolj potreboval pomoč kot ti, zasedaš mesto. Prosila bi te, da deliš izkušnje, ko si prejela strokovno pomoč.

Torej, najprej so me napotili k psihiatru, okoli konca osnovne šole. Bila pa storja, da so meni napotnico izgubili in da so me šele po letu in pol klicali, če še potrebujem pomoč. Ja, potrebovala sem jo še bolj kot prej ... In sem šla. Začela sem navezovati stik s psihologinjo. Ampak, da se vrnem k psihiatru. Nisem se začela zdraviti s tabletami. Psihiater je med drugimi tam, da ti predpiše ustrezno zdravljenje. Sem jih sicer jemala nekaj časa, ampak sem se na lastno pest odločila, da preneham, saj mi niso bile všeč. Nekaj časa po tem, ko sem jih začela jemati, se mi je zdelo, da se mi ločuje osebnost, kot da sta dve osebi v meni. Zdelo se mi je, kot da sem prava jaz tam nekje zadaj in je nova jaz, tu, spredaj. Pri psihiatru ni bilo napredka. Pogosto sem samo čakala, da mine ure pri njemu. Nisem

se želela pogovarjati o tem, kaj sem jedla. Del tega napačnega pristopa je npr. bilo to, da mi je naročil, da naj zapisujem dnevnik prehranjevanja, torej, kaj jem. To pa da še večji fokus osebi z motnjo hranjenja, kaj poje v dnevu. Čisto na začetku si jaz, to sem pozabila omeniti, nisem tehtala hrane. Predstavljala sem si, koliko ima nekaj kalorij in si približno izračunala vnos kalorij na pamet. To sem začela delati na sredini anoreksije, bila sem stara takrat okoli sedemnajst. *Jaaa, da bomo mi točno vedeli, koliko moramo pojest!* Ampak ta meja je pri motnjah hranjenja popačena – ali hočeš pojesti v dobro svojemu telesu ali mu hočeš nekaj odvzeti. Torej, tablete sem nehala jesti na lastno pest in me je mama ujela, ker se tista tableta ni raztopila. Pri tem bi rada opozorila, da to ni bila najbolj pametna ideja ter da k temu ne spodbujam nikogar, da preneha jemati zdravila na lastno pest - sploh pa, če mu pomagajo. To je zelo občutljiva tematika. Stojim za tem, da je potrebno rešiti vzrok, zakaj se anoreksija pojavi, ker tablete same po sebi ne bodo tega razrešile in jih oseba lahko jemlje do konca življenja. Potrebno je hoditi na svetovanja, kjer delaš na svojih težavah, ki so privedle npr. do motnje hranjenja. Da pa se vrnem k psihiatru ... Šla sem na soočanje z njim, bil je že cel obupan tam, na eni točki je celo rekel, zakaj sploh hodim k njemu. Da jaz zapravljam svoj in njegov čas, ker če nočem govoriti in delati napredka, da brez veze, da sem tu. Nehala sem hoditi k njemu brez, da bi mu sporočila. Sicer bi lahko to na lepši način naredila, ampak ko si takrat v tistem in premlad, ne razmišljaš o tem. Psihologinja pa mi je zelo ustrezala. Še danes se kdaj spomnim na njo in sem ji hvaležna. V tistem obdobju nisem znala opredeliti svojih čustev, to me je kasneje naučila ona. Na primer, uporabili sva lestvico počutja, kvize, se pogovarjali o tistem, kar sem si jaz želela. Nisva opredeljevali, kakšen jedilnik moram

Foto: Freepik, b. d.

imeti. Me je kdaj vprašala, kako sem zdaj z anoreksijo, ampak sva se dajale poudarek razvoju moje osebnosti tekom let, ko sem hodila k njej. Lažje sem opisala, kako se počutim in zakaj se tako počutim. Sprva nisem hotela odprto govorit o tem, nisem se niti točno zavedala, kaj se dogaja, potem pa sem postopoma postajala bolj odprta. Imela je empatičen pristop, znala se je vživeti v vlogo, veliko sem se jokala pri njej in tudi se je tako vživela, da je imela solzne oči. Ko spoznaš, da te nekdo končno razume, ti odleže. Pomembno je, da se nekdo postavi na tvojo stran dokler je to seveda razumno. Prišlo je tudi prepira med mojo mamo in njo, ker ji je moja mama očitala, da samo zabašava z mano, da ni napredka, da bi me mogla poslat v bolnico. Psihologinja je bila ogorčena. Večkrat je mamo in tudi očeta pozvala, da se lahko oglasila na srečanja, ki sva jih imeli, a ni noben nikoli prišel. Večkrat je mamo in tudi očeta povabila, da se lahko oglasila na srečanjih, ki sva jih imeli, a nihče nikoli ni prišel. Le mama je bila enkrat z mano pri psihologinji. Družina ni nikoli hotela sodelovati na tak način. Psihologinja me je vprašala, ali bi si želela iti v bolnišnico, da bi potem sprejela mojo odločitev, ampak dokler si tega jaz ne bi želela, se ji je zdelo nesmiselno, da bi me kam pošiljala, ker bi tam bila z odporom. Če bi me poslali v bolnišnico, bi bil to zame konec. Hotela sem zaključiti šolo, imeti odlične ocene in iti naprej študirat. To bi me po mojem mnenju zlomilo. Znala je presoditi, kaj mi še daje smisel. Zavedanje, ko si mladoleten in kako ti lahko usodo krojijo osebe v poziciji moči, je grozljivo. Če nimaš nekoga na svoji strani, kot sem jaz imela psihologinjo, ki je razumela celotno situacijo oziroma moje vire moči, bi mi, če bi me poslali na zdravljenje, odvzeli še to. Če bi bila v Ljubljani, bi mi to porušilo vse, ker sem veliko časa preživljala na sprehodih, v naravi in za zvezki. Tam bi bila zaprta med štirimi belimi stenami z drugimi. Priporočila mi je tudi skupinska srečanja, a meni osebno niso ustrezala, saj so bila zame pretežka. Ko vidiš, kako se drugi spopadajo s tem in kako so nekateri še globlje v tem, je srce parajoče. Nisem želela toliko sodelovati v skupini; osebno so mi bolj ustrezali pogovori ena na ena. Za vsakega posameznika je drugače in prav je, da poskusiš, kaj ti najbolj ustreza. Osebo je treba obravnavati kot individuuum, ne pa *by the book*. Pri psihiatru sem imela tak občutek. Ja, midva se nisva marala. Motilo me je, da je bil pretirano pozitiven in vesel, medtem ko sem bila jaz tam zamorjena. Mislila sem si: »Daj no, človek, pokaži malo empatije!« Pri njem se je zdelo, kot da se je empatije učil iz učbenikov in je bil

tak: »Aha, empatični ljudje bi to rekli!« Psihologinja me je naučila, da je v redu, da izražam čustva, ki jih imam. Zelo sem se jezila, ko sem govorila o temah, ki so bile občutljive in ranljive; v tistem trenutku sem začela jokati, ker mi je bilo težko govoriti o tem. Ko sem govorila, sem čutila to čustvo in si mislila: *Nočem se jokati, hočem nekaj povedati!* Ona pa je rekla, da je popolnoma v redu, da občutim to čustvo, da naj ga dam ven in da ga ni treba zadrževati. Da je čisto v redu. Zelo mi je pomagala, da sem se razvila kot oseba. Rekla bi, da mi je bila kot druga mama. Zelo sem jo imela rada.

Kako je potekalo vajino sodelovanje? Se spomniš, kako sta sodelovanje zaključili?

K njej sem začela hoditi konec prvega ali začetek drugega letnika, nisem čisto prepričana, nehala pa sem v petem. Približno pet let sem hodila k njej. Dobro sem se začela počutiti okoli četrtega letnika, peti pa je bil potem res super. Vedno me je vprašala, kolikokrat bi se želela videti. Najprej sva imeli srečanja vsak teden, v obdobju, ko sem bila res v stiski. Ko mi je bilo bolje, sem hodila enkrat na dva tedna, nato je spet preverila: »Ti je v redu enkrat na dva tedna ali bi potrebovala enkrat na teden?« In sem rekla: »Ne, v redu mi je!« Potem sva nadaljevali enkrat na dva tedna, nato enkrat na mesec. Spet je preverjala, če bi želela več srečanj. Rekla je, da ji lahko kadarkoli pišem ali jo pokličem, če bi želela pogovor ali kaj potrebovala. Nato sva se videvali enkrat na tri mesece. Postopoma sva ugotavljali, ali bi potrebovala več srečanj ali ne. Potem sva se videle enkrat na pol leta in me je vprašala, če sem zdaj v redu, da zaključiva. Vedno je rekla, da se lahko obrnem nanjo. Pripravljala me je na to, da bom znala sama uporabljati strategije spoprijemanja – skozi vprašalnike in vaje. Odlično je opravila svoje delo. Glede samopodobe mi je tudi zelo pomagala. Zelo me je bilo strah, ko sem dobila luskavico. Razmišljala sem: *Ali se me prijatelji sramujejo? Se me bo bodoči partner sramoval?* Potem pa mi je rekla: »So ti to kdaj prijatelji rekli? Bi ti to komu rekla?« Zelo me je naučila postaviti se v kožo drugih ljudi na način: »Kaj bi ti zdaj rekla drugi osebi, če bi bila ta oseba na tvojem mestu?«

Kako je lahko po tvoji izkušnji prijatelj v oporo osebi z motnjo hranjenja?

Po mojem mnenju je najbolje, da osebo vprašaš, kaj bi ji ustrezalo. Čeprav, če bi mene kdo vprašal takrat, bi rekla, da ne vem. Najbolje je, da prijatelj osebo vpraša, če oseba

seveda ve, kaj bi ji ustrezalo. Sicer pa poskusiš neke svoje tehnike in potem vidiš, kako to vpliva na osebo. Definitivno bi rekla, da se ne komentira videza ali tega, kaj oseba jé. Sploh pa ne opazk. Na primer, da bi se oseba opogumila in pojedla svoj »fear food«, in da bi prijatelj to komentiral: »Omg, ti to ješ! To je zelo mastno!« Takšni komentarji lahko osebi porušijo napredek. Pomembno je, da si tam za osebo. Če bo pripravljena o tem govoriti, super, sicer pa si tam zanjo, kolikor ti dovoli. Zame je bilo pomembno, da sem se počutila kot oseba, ne kot nekdo z motnjo hranjenja. Da te prijatelji vidijo takšnega, kot si, in ne le skozi prizmo motnje hranjenja, v smislu: »Ti si ful suha, umrla boš!« Oseba z motnjo hranjenja je že dovolj bombardirana s strani staršev, sorodnikov, psihologov, ne potrebuje tega še od prijateljev. Dovolj je, da vprašaš: »Kako si?« Napredek je zelo dolgotrajen. Osebe ne moreš sicer vsak teden vprašati, kako je, ker zadeva običajno dolgo stagnira. Vsak pa ima seveda svojo izkušnjo.

Kako pa je z relapsi? Omenila si psihologinjo in kako so ti strategije spoprijemanja pomagale ter postopno približevanje zaključnemu srečanju. Manj obiskov.

Na študiju nam je profesorica za angleščino rekla, da bi morali vedno poslušati svoje telo. Nato se je popravila in dodala, da če imate motnjo hranjenja, da definitivno ne poslušajte svojega telesa in intuicije. Kot oseba z motnjo hranjenja boš mislil, da nisi lačen, in se boš stradal. Tudi če imaš kompulzivno prenajedanje, boš mislil, da moraš to zdaj pojesti, pa v resnici sploh nisi lačen. Zato se ni priporočljivo zanašati zgolj na ta občutek. Meni so pomagali redni in uravnoteženi obroki; počasi sem v svoj jedilnik začela vključevati svojo trigger hrano in postopoma premagala strah pred njo. Pri relapsih mi je psihologinja pomagala s pogovori, da sem se potem opominjala, da tudi če vsak dan pojem kakšen košček čokolade ali piškot, se ne bom zredila. Tudi če sem razmišljala, da bi kakšen obrok preskočila, sem si rekla: »Normalno bom pojedla večerjo, v redu je. Ne bo konec sveta.« Zgodila pa se je zelo zanimiva stvar, o kateri sva se s psihologinjo tudi pogovarjali. Jaz sem nato šla v obratno smer. Začela sem s kompulzivnim prenajedanjem in posledično sem se soočala s svojim največjim strahom. Ta pa je bil: biti buckasta. V roku pol leta do enega leta sem se zredila za približno deset kilogramov. To je bil the worst period of my time. Če si telesu nekaj časa odrekal določena živila, jih boš, ko jih spet začneš jesti, želel jesti veliko. Paziti

moraš na to, kak mindset si ustvariš, ne samo glede uravnotežene prehrane, ampak tudi miselno – da najdeš mir v svojem umu, ko nekaj poješ. Težko svetujem, kaj pomaga pri relapsih. Pomagalo mi je tudi, da sem našla aktivnosti, pri katerih sem bila čim manj pod stresom. Res bi priporočala, da je oseba v stiku s svojimi občutki, sicer se posledično lahko preslika tudi na odnos s hrano, kar se kaže v uravnavanju čustev z njo. Eden izmed nasvetov, ki je pomagal meni – zdrži z občutkom, minil bo.

Nagovorila bi še rada nekaj mitov o anoreksiji. Na začetku si omenila mit, da so vse osebe z anoreksijo suhe. Ti na pamet pade še kakšen?

To res ne drži. Z anoreksijo se lahko začneš spopadati že ob prvih znakih, ko začneš razmišljati: *ne smem jesti sladkorja, moram veliko telovaditi, zmanjšati vnos hrane ...* Po mojem mnenju je še en mit, da osebe z anoreksijo nikoli ne morejo ozdraveti in normalno živeti naprej, da jim bolezen vedno pusti posledice. Ni nujno, res je odvisno od primera do primera. Opisala bom dogodek, ki se mi je zgodil na festivalu, kjer sem ugotovila, da sem to obdobje končno v popolnosti pustila za sabo. Dobili smo kupončke za hrano na različnih štantih. S fantom sva en dan šla po francoski rogljiček in smuti. Tisti rogljiček sem jedla s takim užitek in veseljem. Ne morem drugi osebi opisati, kako lepo je pojesti rogljiček in le uživati v njem, ne da bi razmišljala, koliko kalorij ali trans maščob vsebuje. Tudi fant je to opazil. Takrat sem si mislila: *končno, mir in tišina.*

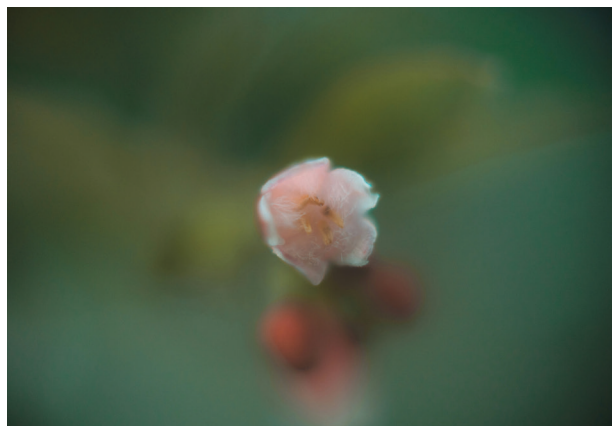

Foto: Braun, 2020

Sogovornik je moj družinski član, kateremu sem predstavila idejo in namen intervjuja. Intervju sva izvedla, vendar ni želel zvočnega snemanja, zato sem odgovore zapisala po spominu. Odgovori so bili razpršeni, zato sem jih skušala strniti v smiselno celoto. Besedilo sem sogovorniku še enkrat prebrala, da je imel priložnost karkoli spremeniti in preveriti točnost podatkov. »To obdobje mi ni najlažje opisovati, zame so to boleči spomini,« pravi sogovornik, ki pripoveduje o času, ko je začel imeti težave s prekomernim pitjem alkohola, in o tem, kako je prenehal piti. Govori o svoji bolečini, a na koncu izrazi tudi mir, ki ga je našel.

Najprej bom začel s svojo družino. Moja družina je pila ob veliki noči, božiču in podobnih priložnostih. Mama je bila zelo pobožna. Sicer niso pili. Rekel bi, da razlog za pitje izhaja iz otroštva. Imel sem zelo ranjeno samopodobo. V družini nas je pet otrok, jaz sem četrti. Starši so delali razlike med nami. Na primer, meni niso hoteli kupiti nečesa, če sem si kdaj zaželel, drugim sorojencem pa so. Zelo živo se spomnim, kako mi je mama rekla, da mi bo kupila vlakec, če se naučim molitev, jaz pa se je nisem naučil tako, kot si je ona želela. Kupljeni vlakec je nesla nazaj v trgovino, kar me je zelo prizadelo. Tudi poniževali smo se. Zaradi tega sem postal tih otrok, nisem bil samozavesten. Prizadelo me je tudi, ko je moja zdaj bivša partnerka, mati moje edine hčere, označila moje starše za alkoholike. Ona ni živela z njimi in tega ni mogla vedeti.

Prekomerno pitje alkohola je težko opredeliti. Na začetku nisi odvisen; odvisnost se ne razvije nenadoma, temveč postopoma. Ob koncih tedna v srednji šoli smo hodili ven in prišli nažokani domov. Starši tega niso veliko komentirali. Približno pri osemnajstih letih sem šel v vojsko, iz domačega kraja v Bosno. Ni mi bilo prijetno, slabo sem se počutil ob menjavi okolja, saj so te tam komandirali in

ti prali možgane. Jaz se nisem pustil komandirati. To najverjetneje izvira že iz otroštva; še danes sovražim, če me kdo komandira. Z njimi sem začel manipulirati nazaj. Na primer, tri mesece smo vsak dan po dve uri korakali. Ko so rekli, naj dvignemo levo nogo, sem jaz dvignil desno. Delal sem se manj dovzetnega. Na koncu se niso več ukvarjali z mano, ampak so mi dali kazen, na primer naj grem pobirat čike. To sem šel delat, tam sem imel vsaj mir in se mi ni bilo treba z nikomer ukvarjati. Dodelili so me na mesto požarnega varnostnika in tam sem stal sam. Po treh mesecih, ko se je zaključilo usposabljanje, so me dodelili na pumpo komisarne. Dan je potekal takole: zjutraj smo vstali, skakali ob jugoslovanski zastavi. Šef je bil že zjutraj pijan, nesli smo ga naravnost v posteljo. Potem sva tam delala dva in čez dan pila. Znal sem manipulirati z ljudmi. Oficirjem sem na primer nalil 300 l bencina, moral bi 400 l. Zapisal sem, da sem jim nalil 400 l. Tistim, ki so mi prinesli alkohol, sem nalil več. Ni se odkrilo, to se je dalo delati, papirji so se tako ali tako izgubili. Po večerih smo pili, igrali karte in šah. Hotel sem ostati v vojski, ponudili so mi tudi delovno mesto, a mi oče ni hotel podpisati nekih papirjev, zato sem se moral vrniti domov.

Ko sem se vrnil domov, sem pri devetnajstih letih začel delati v gradbeništvu. Na delovnem mestu sem postopoma začel piti vedno pogosteje. V gradbeništvu se je namreč pilo na veliko, to je bilo v družbi zelo normalizirano. Pilo se je med delom, šefi niso nič rekli, pomembno je bilo le, da si opravil dodeljeno delo. Menjal sem službe, želel sem se izogniti alkoholu, a na vsakem delovnem mestu so pili. Potem sem tudi sam začel piti vedno pogosteje, to se je le stopnjevalo. Razdelili smo se na tiste, ki smo pili, in tiste, ki niso. Tistih, ki niso pili, nismo sprejeli medse. Proti koncu devetdesetih se je vse začelo spreminjati. Prišla je nova generacija, Jugoslavija je razpadla, začel se je uveljavljati kapitalizem in norma. Moral si narediti čim več,

Foto: Kim Escalona, 2025

pitje pa so prepovedali, da ne bi prihajalo do poškodb pri delu in da bi dosegli čim večjo normo. To so bili drugačni časi. Ko je Slovenija v devetdesetih letih postala samostojna, smo bili v krizi, plače so bile res slabe. Na srečo sem živel pri starših, sicer bi mi od plače ostalo zelo malo. Raje sem pil sam, nisem imel pивske družbe, morda le občasno. To mi je bilo načelo, da ne bi še koga v to vlekel. Potem sem začel delati na črno. Zaslužek je bil boljši, delal sem, ko sem sam želel. Znal sem delati res vse. Zato tudi nimam delovne dobe iz tistega obdobja.

Dve leti je v meni zorela želja, da bi nehal. Izpostavil bi občutek sramu. Prav tako nisem imel dostojanstva. Življenje je bilo monotono, nisem imel nobenega cilja. V prvi polovici svojih dvajsetih nisem imel izpita za avto. Oče mi je poskušal pomagati, a nisem razumel njegove skrbi. On je bil dober. Nikoli nisem šel na rehabilitacijo, čeprav sem slišal za te skupine »alkoholikov«. To sem hotel narediti sam. Menim, da so te skupine le blažilci tvojih dejanj. Najprej si moraš pomagati sam. Takole bom rekel: če vprašaš alkoholika, kakšno je njegovo življenje z alkoholom, in reče, da dobro, potem je nekaj hudo narobe. Človek mora prepoznati, da alkohol ne vpliva dobro na njegovo življenje. Šele potem mu lahko pomagaja.

Nekega dne sem se odločil, da bom nehal. Star sem bil 26 let, danes, 31 let kasneje, ne pijem več. Bilo je hudo, zelo hudo. Tega obdobja ne želim preveč opisovati. Velikokrat sem se tresel, bil sem tudi zelo agresiven. Ko me je zamikalo, da bi spet začel piti, sem začel razmišljati o ciljih in o tem, da sem naredil izpit in ga nočem izgubiti. Nihče mi ni stal ob strani. Sosedje so me kasneje hvalili in se do mene začeli drugače obnašati. Jaz sem bil do njih vedno distanciran, a vljuden. Kaj so pa oni opazili? Videli so le, da me zanaša malo levo in desno, potem pa sem začel hoditi vedno bolj naravnost. Zamenjal sem tudi družbo. Šel sem stran od gasilcev. Spoznal sem, da so ljudje koristoljubni, na primer imel sem sodelavca, dobrega kolega, s katerim sva skupaj delala. On je stal tam in me gledal, naredil bolj malo, potem pa se drugim hvalil, koliko je naredil, in se v bistvu hvalil z mojim delom. Tudi pri gasilcih je bilo podobno. Sovražil sem ljudi. Manj sem se začel ukvarjati z njimi, ljudje te pripravijo do tega, da postaneš takšen. Rad imam fair play odnos, jaz tebi – ti meni. Ampak dandanes tega ni več. Novo družbo sem našel med sodelavci na novem delovnem mestu, kjer sem potem ostal 10 let, dokler me drugi razlogi niso pripeljali do tega, da sem nehal delati.

Foto: Freepik, b. d.

Ne strinjam se s teorijo, da če človek, ki je bil nekoč »alkoholik«, ponovno spije kozarec, bo spet začel piti. Tudi sam sem kdaj spil kakšen kozarec, potem ko sem prenehal piti, pa nisem začel znova. Ko sem dobil hčerko, sem imel močno načelo, da ne bom pil, saj nisem želel dajati takega vzora. Prav tako nisem želel, da bi morala ona doživeti to, kar se je zgodilo meni. Rečem ji tudi, da ima ona lepšo mladost v primerjavi z mojo. Zaradi alkohola sem namreč svojo izgubil.

Zdaj tudi nisem več deloholik, kot sem bil nekoč. Vedno sem imel željo nekaj ustvariti, svojo hišo, svoj prostor, in zdaj mi je to uspelo. Zdaj je čas, da uživam jaz. Našel sem svoj mir. Moj cilj je, da svojo hčerko pripeljem do kruha in jo podpiram. Ne vem, kje se bo znašla, a želim, da vedno ve, da je pri meni dobrodošla in da bo, dokler bo imela mene, vse v redu.

PROFESORICA OSEBNO: IRENA ŠUMI

Irena ŠUMI: Socialno delo kot pot žlahtnega humanizma

■ Izr. prof. dr. Irena ŠUMI

~ Ker družba brez družboslovja ne razume več same sebe in ker biti na pravi strani človeške poti v prihodnost, še vedno nekaj pomeni. ~

Izredna profesorica doktorica Irena Šumi je raziskovalka in predavateljica na ljubljanski Fakulteti za socialno delo, kjer študentkam in študentom predava predvsem teme s področja antropologije etičnosti, nacionalizma, mejnosti, rasizma in antisemitizma, antropologijo kolonializma in postkolonialnih obdobj. Je ena od tistih profesorice, ki o sedanji družbeni realnosti govori s prefinjenim, včasih tudi ciničnim, tonom, ob tem pa neprestano opozarja na družbene zablode, prazne obljube in probleme, pred katerimi si večina odgovornih vztrajno zatiska oči.

V pogovoru z njo se razpre svet izjemne širine; od kritične misli o družboslovju in vlogi socialnega dela, do razmisleka o človečnosti, humanizmu in času, v katerem živimo. Profesorica Šumi ne govori le o stroki, ampak tudi o človeku in družbi, ki vse pogosteje pozablja na svojo lastno človečnost. Z izostrenim občutkom za etiko in zgodovinskim spominom opozarja na nevarnost, ko družba znanje in sočutje zamenja za učinkovitost in dobiček, ter nas spomni, da brez družboslovja ne razumemo niti samih sebe več. V njenem pogledu socialno delo ni le poklic, ampak prostor upanja in vztrajanja na pravi strani človeške poti v prihodnost, saj pravi, da je socialno delo varuh žlahtnega humanizma.

S profesorico Šumi se je pogovarjal Gašper Kastelic.

1. Kdo je profesorica Irena Šumi, ko ni v predavalnici, med študenti, ko konča s svojim delom na fakulteti? Kaj počnete v svojem prostem času?

Najprej, imam tri vnuke, ki so mi v čisto veselje. Stari so 10, 7 in 3 leta, in kadar le morem, se ponudim za varuško. Potem imam lončnice: večinoma orhideje, največ je cimbidijev in falenopsisov in hoje. Še dobro, da imam sosede, ki rade volje vsako zimo v rejništvo vzamejo nekaj loncev. In, imam še eno, nedavno realizirano, ampak dolgoletno ljubezen: delo z lesom. Začela sem z restavriranjem majhnih predmetov, škatel za nakit, starih kavnih mlinčkov in podobnega, ta hip pa se ukvarjam z malo večjim projektom: predalnikom za šivalni pribor na pedestalu iz 19. stoletja. Poleg manjših popravil furnirja in okovja je potrebno na novo furnirati centralni motiv na gornjem pokrovu, in to je seveda cela znanost; nič koliko večerov sem prebila v študiju starih tehnik t. i. furniranja s klad-

Foto: osebni arhiv

ivom in kožnim klejem, in preletala malone celo Slovenijo, da sem našla primerno figuriran furnir za ta namen. Ker (še) nisem našla primerne prostora za delavnico,

vsakovrstno orodje, potrebno za delo z lesom, pa se neznansko množi, moja dnevna soba zadnje mesece izgleda kot hkrati skladišče in improvizirana mobilna delavnica, ki jo, kadar ni deževno, prenesem na dvorišče in s hrupom brusilnikov param živce dobrim ljudem v soseski, najrajši ob nedeljah. Dopovedujem si, bolj ali manj uspešno, da neznanski kupi orodja in lesa tik ob pisalni mizi, kjer delam domnevno bolj intelektualne reči, pripomorejo k ustvarjalni atmosferi.

2. Po izobrazbi ste antropologinja in sociologinja, kako ste se znašli v svetu socialnega dela? Kje je po vašem mnenju stičišče teh dveh družboslovnih ved oz. znanosti? Kakšen je po vašem mnenju lahko doprinos antropologije k znanosti socialnega dela in mogoče tudi obratno?

Glede prvega vprašanja, zgodilo se je po spletu naključij, od katerih nekatera niso bila prav prijetna: konec leta 2013 sem nenadno zbolela, kar je zahtevalo dolgo rekuperacijo. Zelo sem hvaležna kolegicam in kolegom na Katedrah za družbeno pravičnost in duševno zdravje in fakulteti, ki so me potem počasi posvojili. Zraven pa sta me v tistem času začela vedno bolj motiti akademski »slonokoščeni stolp« in salonskost družboslovnega »teoretiziranja«, še posebej v zdajšnji formi. O zgodovini in praksi socialnega dela sem veliko prebrala in premislila, ampak mislim, da vedno s stališča sociološke analize: socialno delo je zgodovinsko zelo poseben poklic, ki je v nekem trenutku z izvirno metodologijo dela definiral cele etape razvoja in organizacije zahodnih družb. Podobno kot antropologija ima tudi socialno delo svoje grehe še iz časov klasičnega kolonializma. Antropološki arhiv, kolonialni in neokolonialni in v našem času prihajajoči zares postkolonialni, ima seveda obilo relevantnih informacij in premislekov za študentke, ki se osebno in strokovno formirajo za socialno delo. Hkrati je socialno delo mogoče zgodovinsko najbolj izrazita in najmanj škodljiva aplikacija družboslovnega in humanističnega znanja, ki kljub svoji vezanosti na državni aparat in pravni sistem razgalja in zdravi, ali skuša zdraviti, spregledane in potisnjene vidike in posledice, naj rečem kar, sistemskih okrutnosti v socialni zgradbi hierarhičnih, patriarhalnih družb. Antropologija na primer se je možnosti takega poseganja uvedla šele v poznih 1950. letih. Tedaj nova naravnost v socialno spremembo je bila v tedanjih antropoloških krogih sprejeta kot nevarna, neznanstvena, celo smešna. In vendar je kar nekaj epizod, ki so preobrnilo disciplinarni smisel ob-

stoja. Tako da: antropologija, sociologija in socialno delo so se med seboj vedno oplajali, le da večkrat s težavami in zamudami.

3. Če pogledate nazaj na svojo kariero, kateri projekt bi izpostavili kot najbolj zahteven in zakaj? Kateri vam je bil najbolj zanimiv, mogoče celo navdihujoč? In ali obstaja projekt, ki ga nikoli ne boste pozabili – zaradi same izkušnje, ljudi, s katerimi ste sodelovali, ali občutkov, ki so se ob tem porajali?

Ker sem skoraj 30 let svoje delovne kariere preživela kot polno zaposlena raziskovalka, beležim kakih 25 ali 26 projektov, v katerih sem bila članica ali vodja. Domačih, mednarodnih, velikih, majhnih. V zgodnih 2000. letih me je npr. močno zanimala paralela med procesi, ki so oznamovali in spremljali procese konca klasičnega kolonializma in tistimi, ki so se nam dogajali ob koncu evropskih socializmov. Pridobila sem velikanski mednarodni projekt, ki je lahko združil ljudi, ki se sicer mogoče nikoli ne bi srečali: staroselskega profesorja pedagogike iz ZDA, britansko antropologinjo, specialistko za južnoafriške družbe z vidika antropologije prava, ameriško antropologinjo, poznavalko Rusije, poljskega kolega antropologa, ki je preučeval evropske socialistične družbe, in cel kup študentk in študentov iz Srednje in Vzhodne Evrope. Vezi, ki so se tedaj stkale, vztrajajo do danes in so porodile cel kup izredno zanimivih sodelovanj. Vendar je projekt, ki me spremlja najdlje in sem mu posvetila ogromno časa in tudi kar detektivskega raziskovanja, holokavst na tleh današnje Slovenije. Začela sva pred davnimi leti, okrog leta 2002, s kolegom zgodovinarjem Otom Lutharjem, v različnih etapah, posadkah in formalizacijah pa se je delo zaključilo konec leta 2023. Ta zadnji projekt sva vodila s kolegom Andrejem Pančurjem z Inštituta za novejšo zgodovino. Projekt je upošteval vse vire o slovenskih Judih pred, med in po 2. sv. vojni, vse pisanje članov in članic drobne združbe slovenskih preučevalcev holokavsta, pridobil na kupe novih podatkov in zbral gromozansko količino gradiv. Medtem ko bodo rezultati služili naročnikom, slovenskemu Ministrstvu za pravosodje in organizaciji, ki zastopa slovenske judovske skupnosti, WJRO, se sama ukvarjam z načini, kako vse to gradivo, zgodovino, analize, osebne in družinske zgodbe in usode... primerno spraviti v javnost kot javne baze podatkov, pisne interpretacije itd. In gojim željo, da bi vse to privedlo tudi do nacionalnega spomenika žrtvam holokavsta v slovens-

ki prestolnici. Morda bi kdo menil, da čas zaradi grozovitih dogajanj na Bližnjem Vzhodu ni primeren. Sama menim natanko obratno: ljudje, ki so pomrli ali osiroteli v holokavstu, nimajo nič s tem, so pa njihova življenja in usode del slovenske nacionalne zgodovine, ki jo je treba spoznati in pripoznati.

4. Družboslovne smeri so pogosto zapostavljene – tako v javnih razpravah kot pri razporejanju sredstev in oblikovanju politik. Nekateri jih celo označujejo kot manjvredne znanosti. Zakaj po vašem mnenju prihaja do takšnega razvrednotenja? Kakšne nevarnosti prinaša, če družba ne upošteva družboslovnih dognanj, in kako se ta odmik kaže v aktualnih družbenih in političnih razmerah doma in po svetu?

Nekateri, še posebej oboževalci t. i. naravoslovnih znanosti (ki slednje pogosto enačijo ali zamenjujejo s tehnološkimi strokami) bi rekli, da družboslovje in humanistika sploh nista znanost. Tukaj je cela vrsta temeljnih in neredko komičnih vzajemnih nevednosti. Vendar: družboslovje in humanistika sta početji, ki sta epistemogeni na veliko bolj univerzalističen način kot »trde« znanosti, in imata poslednjo etično presojo: vse groze, ki si jih človeštvo nakoplje, od genocidnih početij pa do totalitarističnih evgenicističnih utopij (ali distopij), na koncu podležejo vrednotenju in presoji, da ne rečem obsodbi ljudi, ki se ukvarjajo s človekom samim, njegovo prisilno socialnostjo, prisilnim konstruiranjem socialnih iger, njegovim samozavedanjem, ki je ravno tolikšno, da povzroča eksistencialno grozo, onkraj nje pa bore malo. In z vsem, kar človekova narava, in spačenje te narave skozi zgodovinski proces prevlade patriarhata, sproducirata. Znamenita, na videz absurda duhovitost, ki pravi, da je stanje človeštva obupno, ni pa še resno, v resnici opisuje srž družboslovne in humanistične drže oziroma bi jo kot tako vsaj lahko zagledali. Ne moremo pa tudi mimo dejstva, da so producenti v teh dveh tradicijah vednosti v zadnjih nekako štirih desetletjih ogromno prispevali k lastnemu razvrednotenju: ko se podreajo »zakonom trga« z mlatenjem prazne slame v neznanskih količinah; zvezdniškemu karierizmu namesto predanemu, mukotrpnemu analitskemu delu; izumljajo jezikovno umetelno zakodirane nesmisle in domnevno paradigmatične, prelomne »ideje«, v resnici pa ideologije, ki jih vladajoča »elita« nemudoma politično operacionalizira... so se sami zbanalizirali. Družboslovna »analiza« in humanistična stanca, ki sta oblasti

všeč, ne moreta biti ne družboslovje ne humanizem. Kroński dokaz je dejstvo, da dandanes v akademi obstajajo obvezne ideologije, ki kršilce in dvomljivce nemudoma hudo kazujejo: znanstveniki, ki so svarili pred mRNK tehnologijo v cepivih, so izgubljali službe, kariere in ugled; nič koliko ljudi je doživelo in še doživlja enako usodo tudi zaradi domnevnega »antipatriotizma«, »rasizma«, »antisemitizma«, »transfobije« itd. T. i. »mainstream« mediji so še v času mojih študentskih let nenehno vabili v studije in k gostujočemu pisanju vrhunske analitike in kritike družbe in politike; danes jih ni nikjer videti in slišati, razen v samizdatnih prostorih na svetovnem spletu, ki se sicer množijo, a so pod trdim režimskim nadzorom nad »malinformacijami«, »dezinformacijami« in »misinformacijami«, skratka, pod cenzuro. Financializacija vsega in vsakogar, strma binarizacija populacije na tanko »elito« in vse druge, ki smo vedno bolj revni, in zelotsko preganjanje vsakega oporečništva vladajoči ortodoksiji so šli z roko v roki, in nič koliko nastopačev v znanostih je, ki so pri tem odigrali ključno vlogo. Kakor se sliši težko verjetno, je potvarjanje podatkov in fantazmagorično »teoretiziranje« v količinsko osupljivi produkciji hudo okužilo tudi »trde« znanosti. Vse to skupaj so pojavi, ki oznamujejo zgodovinski konec svetovne prevlade zahodnoevropskega sveta.

5. Socialno delo je v družbi pogosto razvrednoteno – velikokrat se ga dojemata kot breme, celo kot 'dajanje potuhe' ljudem, ki bi si morali na tak ali drugačen način pomagati sami. Zakaj mislite, da je do tega prišlo in kaj je po vašem mnenju najbolj pripomoglo k takšni podobi socialnega dela v Sloveniji? Kako bi lahko stroka kot sama, to podobo izboljšala?

Cela vrsta dobro razvidnih družbenih procesov sodeluje v tej igri vrednotenja »uspeha« in »neuspeha« posameznika, ki niti toliko ni sofisticirana kot je bil sistem razlikovanja »vrednih« od »nevrednih« revnih v kaki viktorijanski Angliji, torej tistemu hierarhičnemu družbenemu sistemu, katerega moralni klasifikaciji ljudi so se znamenito uprle pionirke socialnega dela. Kdo ali kaj bo nosilec podobno prepričljive zavrnitve sedanje antisocialne, nekateri bi rekli kar antihumane, vladajoče ideologije na Zahodu, ne morem reči, ampak vsekakor upam, da bodo socialne delavke zraven, že zato, ker je njihova profesionalna zgodovina tako bogat vir za to. Z antropološke perspektive je bridko zabavno, fascinantno dejstvo, da imamo ljudje,

ki smo kar patološko socialna vrsta, ravno toliko samozavedanja, da smo edini zmožni to vrojeno, obvezno socialnost preobrniti za natanko 180 stopinj, v popolno uničenje temeljnih socialnih vezi. Stroka mora v tem trenutku prepoznavati znamenja časa, kot so to storile pionirke.

6. Izobraževanje naj bi bodoče strokovnjake pripravilo na realnost poklica socialnega delavca, a mnogi študenti pravijo, da se v praksi znajdejo povsem nepripravljeni. Se vam zdi, da študij socialnega dela trenutno res opravlja to nalogo? Katere vsebine ali izkušnje bi morali študenti po vašem mnenju nujno dobiti, pa jih izobraževanje (še) ne ponuja? Katere tematike, s katerimi se srečuje socialno delo, se vam zdi, da so zapostavljene?

Da, prav pravite, ta razkorak med izobraževanjem in dejanskostjo v poklicu zaznavajo skoraj vsi. Vsaj nekaj pojasnil se mi kaže. Prvič, naša šola je med tistimi precej redkimi v Evropi, ki se je zgodovinsko formirala v fakulteto: večina drugih šol je visokih poklicnih in s tem vsaj načelno bistveno bolj orientiranih v prakso. Vendar: imeti razvit in strokovno informiran socialen čut, reflektiran etični sistem, ki mu poljudno rečemo »instinkt« za pravičnost, in obveščeno in utemeljeno humanistično držo niso tipične veščine, ki bi se jih dalo razviti v obrtni šoli. Fakulteta ima prav, ko vztraja, da morajo študentke in študenti usvojiti široko družboslovno znanje, ki obsega vse od osnov sociologije, antropologije, prava, psihologije, ekonomije ... pa do ožjih strokovnih znanj in praktičnih veščin. Ker sem opravila veliko pogovorov s prakticirajočimi socialnimi delavkami in delavci, vem, da ob vstopu v poklicno prakso doživijo nekakšen kulturni šok, počutiijo se neadekvatne, nepripravljene, zraven pa je še šok neposrednega stika z včasih skrajno človeško bedo. En del problema je tudi v srečanju z administrativnim in normativnim sistemom, ki se seveda vzpostavlja kot nepriziven, neredko pa socialnim delavkam začetnicam povzroči razdvojenost med nemočjo spričo pomanjkanja sistemskih sredstev za pomoč ljudem, in človeško prizadetostjo nad primeri, ki naj bi jih kljub sistemskim oviram nekako »reševale«. Tudi so osnove prava, dokler se jih učite v šoli, vse kaj drugega kot večšina upravljanja z njimi ali navigacije skozi nje, ko rešujete konkreten primer konkretnega človeka. Nekatere socialne delavke skozi leta izgorejo, nekatere so kmalu hudo razočarane, spet tretje se rutinizirajo. Kaj lahko fakulteta pri tem naredi? Mislim, da je

to stvar odkrite debate, ki pa ima tudi etične komponente. Lani je na primer skupina študentk pri enem od predmetov, ki jih izvajam, preučila problem paricida, torej umora enega ali obeh staršev v rokah otrok kot tipa skrajnega družinskega nasilja. Gre za problem, o katerem lahko še največ izveste iz rumenega tiska; strokovna literatura je pičla in večinoma kriminološka. Dilema je tale: če bi o tem v šoli izrecno govorili kot o delu prepoznanega strokovnega problema, z vsemi podrobnostmi, ki jih ti neredki primeri v Sloveniji vsebujejo, z izpovedmi gostujočih policistov in socialnih delavk, ki so take primere obravnavali, ali bi še lahko ostali v mejah strokovne in pedagoške etike? In to je šele začetek tovrstnih dilem; reči hočem pač, da bi se mestoma podajanje praktičnega znanja v šoli lahko gibalo na kaj tanki meji med pedagogiko in zdrsom v nekaj, kar to gotovo ni.

7. Kaj vidite kot največje izzive, s katerimi se bodo morali socialni delavci in socialne delavke soočiti v prihodnjih desetih letih, recimo glede politik, demografije, družbenih sprememb, digitalizacije, umetne inteligence, generacij, ki mogoče vidijo svet nekoliko drugače?

Vidite, prav tu vidim vrednost in prednost fakultetnega okvira strokovne izobrazbe. Glede digitalizacije in UI sama ne vidim nobenih problemov, vse to so samo pripomočki, ki se jih rado demonizira, ali pa mistificira. Majčkenu hudomušno bi rekla, da je tukaj problem medgeneracijski, kot namigujete, ker se starejši ljudje težje prilagajajo vedno bolj učinkovitim mehkim tehnologijam, kakršna je UI, namesto da bi zadevo razumeli kot končno otipljivo priložnost, da ljudi začnejo učiti, kako misliti, namesto kaj misliti. Vendar: očitno nas čakajo precej hudi časi, ker se je Evropa radikalno in čez noč, nekateri pravijo, samomorilsko deindustrializirala, ker Zahodu grozi epohalen finančni zlom, in ker se v samem političnem vrhu, na primer EU, vedno glasneje rožlja z orožjem. Učitelji (in starši) radi potožijo, da so mladi povsem apolitični: jaz bi rekla, spolitizirali se bodo, ko se bodo morali. In trdno verjamem, da bodo socialne delavke in delavci v takih hudih časih del rešitve, ne problema. Že zaradi zgodovine.

8. Veliko socialnih delavk in delavcev v Sloveniji opozarja, da jim birokracija jemlje čas, ki bi ga raje posvetili ljudem. Obenem pa se pogosto sliši tudi, da je socialno delo pri nas močno politično zaznamovano – nekateri pravijo celo politično orientirano. Kako vi gledate na ta razkorak med administracijo, neposrednim delom z ljudmi in vplivom politike na stroko socialnega dela na področjih, kjer le-to deluje?

Da, to je ta šok in pritisk nemoči spričo institucij in »nevidne roke« povsem razgaljene ideologije grabeža in nasilja, ki mu je že težko nadevati kako strokovno ime (na primer neoliberalizem, neofevdalizem, tehnofevdalizem, itd.) in ki javno razglaša, da je vse, kar je »socialno« in »javni sektor« potrata, in hkratnega pritiska etične dolžnosti in strokovnih načel. Glede administracije pa: mogoče je tukaj problem perspektive, ki bi jo bilo potrebno preurediti. Socialne delavke v praksi vsak dan producirajo gromozansko količino informacij, ki kar kličejo po zbiranju, sistemiziranju in analizi, vendar v našem času tovrstne analize niso zares zaželeno. Nasprotno, so pod embargom »varovanja zasebnosti« in celo načela »socialni model proti medicinskemu«, ki se je zelo oddaljil od prvotne sporočilnosti. V družboslovju sploh zaznavamo, da imamo neznanske težave prav z akumulacijo podatkov, kar je seveda potiskanje celotne populacije v nevednost o sami sebi in posledično razgrajevanje skupnosti. Niti ni več šala, ko rečemo, da ima daleč najboljše agregate socioloških podatkov policija. O tem sem pisala v nedavno izšlem volumnu, ki sta ga uredili kolegici Darja Zaviršek in Sara Pistotnik: če bi prakticirajoče socialne delavke sadove svojega dela videle v izdelani akumulaciji dokumentacije, sistemizirane v različne vrste socialnih problematik, ki jih (večkrat z zvezanimi rokami) rešujejo, bi v birokratskem delu približevanja in dokumentiranja primerov videle nov smisel: če bi se ta material sistematično obdeloval in analiziral, bi lahko bi kot institucija oblikovale odločilne predloge socialnih politik in demonstrirale sistemske probleme. Tako kot je, se pa izčrpavajo v preštevilih »primerih«, ki jih obravnavajo, in celotne slike problemskega področja, na katerem delajo, sploh ne morejo ugledati, ker te slike pač nimamo: imamo vse podatke, pa niso nikoli zbrani in obdelani in strokovno anonimizirano analizirani in objavljeni. Z drugimi besedami, če bi institucija državnega socialnega dela svojo lastno dokumentacijsko produkcijo obdelovala in objavljala, bi post-

ala socialnopolitični akter, ne le specializirana birokracija z (zelo) omejenimi pooblastili, ki jo zaznamuje »slaba samopodoba« prakticirajočih.

9. Če pogledamo naprej – kako si predstavljate prihodnost socialnega dela? Bo to še isti poklic, kot ga poznamo danes ali se bo moral temeljito preoblikovati? Kakšno vlogo bo imelo socialno delo v družbi prihodnosti in koliko bo njegova moč odvisna od sodelovanja z drugimi strokami, kot so psihologija, pedagogika, pravo ali zdravstvo?

Kot rečeno, situacija je mogoče obupna, ni pa še resna. Ko bo resna, verjamem, da bo socialno delo v Sloveniji situaciji kos. Celotno (ali pa še zlasti) frustracije, ki jih prakticirajoče socialne delavke doživljajo dandanes (in v resnici že desetletja), se bodo lahko izkazale za konstruktivno izkušnjo. V 2. svetovni vojni je že bilo tako: herojskih zgodb socialnih delavk, ki so reševale otroke in odrasle, je res veliko. Kar pa se tiče povezovanja strok, pri nas in na Zahodu nasploh močno zaostajamo za novim svetom, ki se vzpenja, še posebej Azijo. Niso obremenjeni z zahodnjaškimi zgodovinami in predsodki, zato pa se velike azijske in evrazijske družbe tako strmo vzpenjajo. Na primer, v Evropi v disciplino antropologije nikoli nismo vključili fizične ali biološke antropologije, to pa zaradi zgodovine evgenike in groze 2. svetovne vojne in genocidov, ki so se zgodili znotraj nje. Povezava med medicinsko podpornimi in socialnodolovno stroko je tudi v Sloveniji zgodovinska: v nekem obdobju razvoja naše šole so medicinske sestre in socialne delavke poslušale skupne predmete.

10. Katerih pet knjig imate na domači knjižni polici vi in bi jih moral imeti tudi vsak študent družboslovja? Kateri film vas je v zadnjem času najbolj nagovoril? In še za konec, če bi lahko svojim študentom dali en sam nasvet, ki presega učbenike, skripte in teorijo, kaj bi ta nasvet bil?

Moja knjižna polica je že dolgo virtualna in se zato polni znatno hitreje, kot bi se, če bi še kupovala fizične knjige. Ker nisem več rosno mlada (khem), se oziram bolj v strokovno preteklost kot v sodobno produkcijo, ki je večinoma obremenjena z že označenim kvantitativnim presežkom in sorazmerno osupljivo lahkotnostjo čvekanja, ki naj bi ga razumeli kot »postmoderno« analizo in teoretizacijo. Celotno leto sem posvetila podrobnemu

branju manj slovitih del očeta moje matične discipline, Franzu Boasu, katerega življenjska pot me je vedno fascinirala, in še nekoliko mlajšemu sodobniku, antropologu Paulu Radinu, ki je dandanes že skoraj pozabljen. Sijajno branje! Manj me zanima struktura njunega razumevanja strokovnih problemov, o katerih sta pisala, tem bolj pa *zeitgeist*, ki ga razodevata v širših kontekstih, torej sveta, v katerih sta dejansko živela in delala. Za manj socioarheološka razpoloženja pa ta čas najrajši posegam po delih Daniela Kahnemana, ki bi ga vsem študentkam in študentom toplo priporočila, pa tudi vse kar obilno video gradivo njegovih predavanj in razprav, ki je dostopno na svetovnem spletu. Pri leposlovju in filmski literaturi sem postala zelo nestrpna do novodobne produkcije in zelo konservativna v okusu: najrajši berem staro angleško poezijo, Milтона na primer, pa nekatere ameriške pesnike in pisatelje 20. stoletja; eden mojih najljubših romanov je *Henderson, kralj dežja* pisatelja Saula Bellowa, ki ga imamo tudi v imenitem slovenskem prevodu. Od filmov še najrajši pogledam kako starejšo reč, nekatere tudi po večkrat. Pa seveda znanstvena fantastika, to pa. Ampak tista res dobra: Isaac Asimov in Ursula Le Guin in Star Trek - ortodoksna produkcija, ne tisto, kar danes nezalci prodajajo pod tem imenom. Nisem prva, ki to rečem: vsaka družboslovka in družboslovec morata poznati znanstveno fantastiko, ki je arhiv vsega, kar si ljudje lahko predstavljajo o prihodnosti svoje vrste, in ljudje svojo nenehno socialno igro dejansko usmerjamo po tovrstnih vizijah.

11. Če bi vas danes poslušala celotna Slovenija – študenti, politiki, odločevalci in ljudje, ki nikoli niso pomislili na pomen socialnega dela – kaj bi jim želeli sporočiti?

Prav nikoli si nisem zamišljala, da bi bila kdaj v takem položaju, za katerega domnevam, da mora biti od sile neudoben, podobno kot nikoli nisem mogla zares razumeti, zakaj si ljudje želijo gromozanske »sanjske« poroke v beli obleki s tančico in ostalo pripadajočo kostumografijo in scenografijo. Takih reči ne morem ponotranjiti, kar je seveda s stališča dolžne antropološke senzibilnosti velik osebni minus. Ampak: to, kar me v sodobnem socialnopolitičnem vsakdanjiku najbolj in najbolj vztrajno preseneča je, kako malo (ali nič) ljudje na pozicijah moči poznajo osnove sociologije človeške družbe. (Neizvoljeni) vrh EU na primer govori samo še v šifrah: v sloganih, ki so tako abotni, da so bili stalinistični v primeri z njimi umetniška forma. Če poslušate razglabljanja in »vizije« kakega Elona Muska ali Petra Thiela, sta kot nerodna, asocialna mlajša najstnika, ki sta čisto narobe razumela vso znanstvenofantastično produkcijo, ki sta jo goptala, pa še tam sta v glavnem pobirala plažo. Tako da menim, da bi se v predlagani fantaziji o nastopih pred univerzalnim slovenskim občinstvom hudo slabo obnesla: najbrž bi si nakopala zgolj zamere. Študentkam in študentom bi pa rekla: socialno delo ima slavno zgodovino, je dedič in varuh žlahtnega humanizma in je na pravi strani človeške poti v prihodnost: ostanite na tej strani.

Foto: Freepik, b. d.

UMETNIŠKI KOTIČEK

Obljuba sončnega vzhoda

*Opozorilo za občutljivo vsebino: samomor

V najtežjih časih sem si obljubila,
da vsak dan, ko se bom znova zbudila,
vzela bom to kakor čisto nov dan,
ki je priložnost, da pridem do sanj.

Vsak dan, ko sonce vzide obljubim,
da se uprla tem mislim bom hudim,
tudi če rada bi se prepustila
in se od tega sveta poslovila.

Vsak dan obrnem življenju nov list,
v tlačenju čustev sem zdaj specialist,
a vse je vredno, da jutri bom tu,
tudi če zdaj se počutim na dnu.

■ *Ema ŠAVLI*

Črv ljubosumja

Skeli me v drobovju
črv ljubosumja se je prikradel v moj bit

brezbrižno podira zidove mojega trupa
sesuva njegove skrbno postavljene temelje

prebija se mi do možganov
razjeda vsako njegovo gubo

seje seme sovraštva;

vknila je večna tuga

■ *Lucija MARKOVIĆ*

Foto: Kjpargeter, b. d.

Ples s sencami

*Opozorilo za občutljivo vsebino: spolno nasilje

Skrita v svoji sobi, le pred čim bežim,
tisto, kar teži me, le zase obdržim.
Pusti, da pozabim, saj preveč boli,
vsak dotik ponovno mi na rano da soli.

Moja mi preteklost venomer sledi,
tudi, ko zazdi se mi, da sled za njim blede;
vedno znova najdejo me sence njega rok,
vedno me opomni nanj vsak podoben zvok.

Skrivam se pred sencami iz tistih davnih dni,
ko želela sem, da bi lahko bila le hči;
skrivam se pred njim, ki mu bila sem last,
skrivam se pred njim, ki me prisilil je odrast'.

■ *Ema ŠAVLI*

Razbita tišina

* Opozorilo za občutljivo vsebino: nasilje, zloraba

Moj glas, kot nož, ko zareže v tišino,
vem, zdaj uničila vso bom bližino,
kljub temu zdaj moram spregovoriti,
ali za vedno v tišino zaviti.

On spet poskuša vzeti moj glas,
vem, da sprožila besedni bom plaz,
a njemu več ne bom dala moči,
raje pogledala strah bom v oči.

Vse, kar je storil, na glas bom izdala,
v sebi kot mnogokrat prej bom kričala,
a ko skrivnosti iz sebe spustim
končno lahko se te krivde znebim.

■ Ema ŠAVLI

Ilustriral: Maja Hribernik Mlinar, 2024

Foto: Seidl S., 2025

Umetnost

*Opozorilo za občutljivo vsebino: samopoškodovanje

Rdečo tanko barvno sled po beli vlečem sliki,
v mehkem platnu sled pustijo tihi moji kriki.
A kdo občudoval bo to umazano zmešnjavo?
Nikogar ne spustim tako globoko v svojo glavo.

Skrijem platno pod oblič, da ne bi kdo opazil,
da ne bi se odnos nama naenkrat preobrazil.
A vendarle želim si, da pogledaš pod oblič,
da rečeš »vidim, da zares zelo močno trpiš.«

A skrijem svojo sliko in nikomur ne povem,
nočem, da bi nase vzeli še ta moj problem.
Obrišem lužico krvi z ledeno mrzlih tal,
umetnosti pa malo in po malo mi je žal.

■ Ema ŠAVLI

We're all haunted in one way or another

*Trigger warning: violence, alcohol, self-harm

Humans are so funny, they all try to hide,
but still every one has seen a time they should've
died.

Even though she tries to hide it she's afraid of men,
it all started long ago, she can't remember when.

He is scared of drinking, he's seen what it can do,
and he knows that drunken rage is absolutely true.

Her long sleeves are hiding scars you're not
supposed to see,
they would show that there were times she didn't
want to be.

Why do we keep hiding, together we are strong,
we can stand up even if others think it's wrong.
We should speak our truth to show that nobody's
alone,
and that us, »the different,« can assume the throne.

■ *Ema ŠAVLI*

Foto: Contreras, L., b. d.

Night mode

I open again apps on my phone
To make myself feel like I'm not alone
Repeatedly switching from Insta to Notes
My brain is remaining not in the night mode
Why am I not sleeping I'm asking myself
I'm tired, my eyes are begging to help
But when I wake a new day will begin
And my mind will be wondering still how
many more hours to kill
'till I can again silence my phone
And drift in the land we call dreams, to me
unknown.

■ *Špela KOVIČ*

Standing in the ruins

The temple that I'm stuck inside is wrecked down to the
ground,
and when I look through all the rooms there's nobody
around.

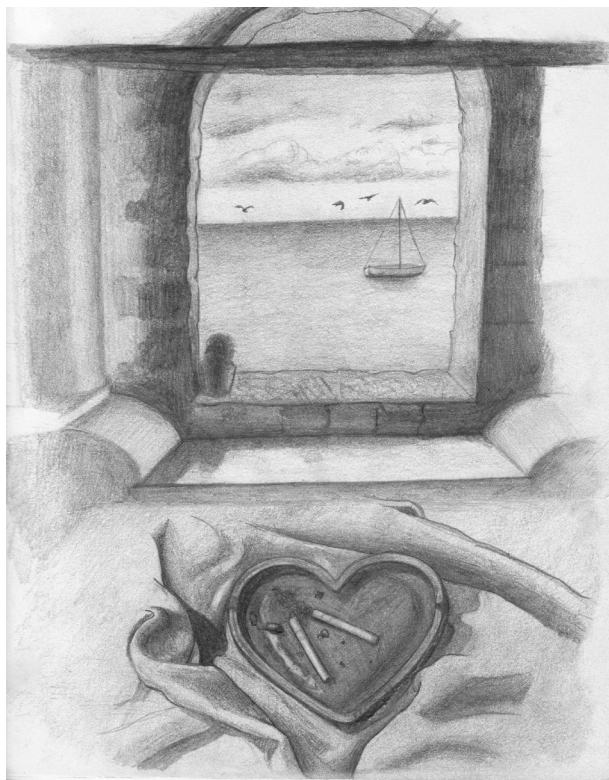
I want to find the person who's responsible for this,
but I know he'd love to say that it was just a kiss.

I want to find the person, who ruined my whole life,
and so he knows how much it hurts I want to tell his wife.

He left me in the ruins, and he ran out to hide,
but he's okay because he knows his mommy's on his side.

He hides in his mom's basement at the age of 55,
I bet he didn't think that I would still be here, alive.
I'm stuck here in the same cage, I can't find a way out,
but I know if I speak up, that everyone will doubt.

■ *Špela KOVIČ*

Ilustrirala: Maja Hribernik Mlinar, 2024

Your face

Pain is comforting, it's always the same
This time I'm not the one to blame
Aching in the chest, sore throat
But it's me I loathe
Holding back my cries
I forgot my own advice
You reap what you sow
Still I don't know
How it all went wrong
My love so fucking strong
Put in the wrong place
Now I can't forget your face.

■ Špela KOVIČ

Toleranca

Se nagnem in se lomim.
Mam morale sem sinhroni.
Daješ težo dok se zlomim.

Do kere mere me zarežeš?
Misliš, da noči lahko so iste?

Oblaki kot sonde in sonce kot palec na roki, ko rekli so mi Mare marmor težki, trdi, nesebičen.

Klanjal sem se kraljem, legel bil ponižen, nižje leči itak je težko.

Pa vseeno probam!

Probam, da vrežem se v tla pod kotom, goltam žetev, zemljo, dretje, dreti me ne sliši, slišim samo sebe, čutim
debelino zemlje, debelejšo od ustnic, ki jih nosim.

Potrganih strganih ustnic, ki bile so obrabljene za tvoj preval.

Nisem eksperiment, čeprav rad eksperimentiram, tako kot sedaj ližem tvojo zemljo tvoj beton, v katerega se klanjam,
sanjam ne več že odkar so sanje vse tako resnične.

Resnična ni sličnost najinih telesnih izrazov, saj se jaz ti klanjam, te prijemam za mezince nog ... Medtem ko si ti
tako pokončna in sijoča v svoji odliki boginja pred izbiro, ki nasproti ima dve sliki ...

Izberi, da prej ti ne izteče rok.

■ Marko TOZON MURŠEC

Pridiga o bratstvu

O, ko mi bi le lahko nekdo povedal, kako velika je lahko ljubezen? Kako jo streti in razdeliti? Kako jo ponotranjiti in ponotranjati in kako jo ohranjati?

Na čase, ko smo skupaj in je vse perfektno ... Takrat časa ni. Ne bije ne tebi ne meni, zabije samo prvič in drugič zadnjič, obnovič bitje dano v lastno pot in le moč uma, da spominja se časov takih.

Ko je prav vedno tako, da ne cenimo, ko se spoznamo, ker ravno takrat ne vemo, ali smo se zares spoznali do kraja, ko je že prepozno, in jočemo, da nismo odprli srca že prej ...

Taki trenutki in izkušnje nas lahko samo naučijo živeti z neodvisnim srcem, da smo prav mi lahko tisti, ki kažemo in dajemo ljubezen, odpiramo vrata mimoidočim beračem, ki si preveč perejo um z že svojim lastnim individuum.

To pišem, ker sem lahko samo vesel, kako moje življenje teče zadnje čase, sploh pa časi, ki so mi dali zagon za pot, ki jo prestajam danes, na vse svoje brate spijem kozarček vilije. Danes moji bratje nauk, kako lahko neskončni trenutek v hipu postane zadnji zato danes ...

Spet zaživim, ne ostanem v včeraj in nisem v jutri, saj sem jaz danes prav tako, kot ste vi moji ne – krvni bratje, ki ste krivi za moj razvoj srčnosti, bratstva in skupnosti, ki jo živim večno.

Hvala, ker ste moj spomin.

<3 mare

25. 4. 2025

■ Marko TOZON MURŠEC

Ilustrirala: Maja Hribernik Mlinar, 2025

VIRI FOTOGRAFIJ

Abubakr, M. (2023). *People with Palestinian Flags Protesting on the Street* [Fotografija]. Pexels. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://www.pexels.com/photo/people-with-palestinian-flags-protesting-on-the-street-19028572/>

Braun, J. (2020). *White Flower in Tilt-Shift Lens* [Fotografija]. Unsplash. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://unsplash.com/photos/white-flower-in-tilt-shift-lens-EaWHTQtWyaA>

Brosimova, M. (2020). *Crop mother holding hand of child* [Fotografija]. Pexels. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://www.pexels.com/photo/crop-mother-holding-hand-of-child-5426761/>

Contreras, L. (b.d.) *Watercolour portrait* [Fotografija]. Pinterest. Pridobljeno 6. 11. 2025 s <https://www.pinterest.com/pin/27092035257127686/>

Csasznik, F. (1948). *Palestinian refugees (British Mandate of Palestine – 1948)* [Fotografija]. Javna domena. Pridobljeno 15. 10. 2025 s https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Palestinian_refugees.jpg

Escalone, K. (2025). *My empty glass under the afternoon sun* [Fotografija]. Unsplash. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://unsplash.com/photos/a-glass-of-water-sitting-on-top-of-a-table-BOj14eSZBKQ>

El Byed, E. (2023). *A Large Pile of Rubble Next to a Dirt Road* [Fotografija]. Unsplash. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://unsplash.com/photos/a-large-pile-of-rubble-next-to-a-dirt-road-FYBQe6hFtRA>

Freepik. (b.d.). *Close up hands holding doughnut and apple* [Fotografija]. Freepik. Pridobljeno 6. 11. 2025 s https://www.freepik.com/free-photo/close-up-hands-holding-doughnut-apple_15186441.htm#fromView=search&page=2&position=44&uuiid=381949f3-5052-41d8-970e-3bfe55bc1a28&query=eating+disorder

Freepik. (b.d.). *Still life of daisy flowers* [Fotografija]. Freepik. Pridobljeno 6. 11. 2025 s https://www.freepik.com/free-photo/still-life-daisy-flowers_40472802.htm#fromView=search&page=1&position=0&uuiid=a53abb7b-62e9-4c73-82f1-e5800b1b399e&query=healed

Freepik. (b.d.). *High angle paper people with blue background* [Fotografija]. Freepik. Pridobljeno 6. 11. 2025 s https://www.freepik.com/free-photo/high-angle-paper-people-with-blue-background_26559597.htm#fromView=search&page=1&position=31&uuiid=14912b56-9358-42db-aa08-64ef14faf5e7&query=social+work

Garrido, E. (2021). *Woman in White Tank Top and Blue Denim Shorts Standing Near a White Smartphone on a Table* [Fotografija]. Unsplash. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://unsplash.com/photos/woman-in-white-tank-top-and-blue-denim-shorts-standing-near-white-smartphone-on-table-q71yEIKgbn8>

Kjpargeter. (b.d.). *Hand painted japanese themed watercolour landscape design.* [Fotografija]. Freepik. Pridobljeno 6. 11. 2025 s https://www.freepik.com/free-vector/hand-painted-japanese-themed-watercolour-landscape-design_49256449.htm#fromView=search&page=1&position=17&uuiid=a29a7505-5164-4a95-8aed-585e6b5d6454&query=Black+and+white+watercolour+

Pierre LEROY, G. (2021). *Person Looking From Behind Jars Filled with Water* [Fotografija]. Pexels. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://www.pexels.com/photo/person-looking-from-behind-jars-filled-with-water-11417202/>

Seidl, S. (2025). *Dark Artistic Portrait with Black Birds and Paint Splatters* [Ilustracija]. Unsplash. Pridobljeno 15. 10. 2025 s <https://unsplash.com/illustrations/dark-artistic-portrait-with-black-birds-and-paint-splatters-hW3r3ci7wS4>

Po nekaj letih tišine se PoMoč vrača kot glas študentk_ov socialnega dela, ki znova iščejo, sprašujejo in ustvarjajo prostor za razmislek, izkušnje in zgodbe.

V uredniškem odboru želimo, da bi bil to časopis, v katerem lahko izraziš svoje mnenje, raziščeš in predstaviš tematiko, ki te zanima, ali opozoriš na problematiko, ki jo opažaš. Vabimo tudi vse umetniške duše, da z nami delite svoja umetniška dela v obliki pesmi, slik, proze ali česa drugega ter tako popestrite časopis.

Ustvarjamo vključujoč prostor, v katerega lahko vstopiš s svojimi temami in pogledom. Vljudno vabljen_a k soustvarjanju nove številke časopisa PoMoč.

*Vaša vprašanja, ideje, predloge, mnenja ali prispevke nam posredujte na casopis.pomoc@gmail.com ali se nam oglasite prek **Facebook strani časopisa PoMoč**.*

Skeniraj kodo s telefonom in obišči Facebook stran časopisa.

